

UNIVERZITA KARLOVA
KATOLICKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA
Ústav dějin křesťanského umění

Kateřina Brandejsová

Hora Matky Boží jako „sacrum locum“

Bakalářská práce

Vedoucí práce: PhDr. Petra Oulíková (roz. Nevímová), Ph.D.

Praha 2022

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval(a) samostatně a použil(a) jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V 14.06.2022

Kateřina Brandejsová

Bibliografická citace

Hora Matky Boží jako „sacrum locum“: bakalářská práce / Kateřina Brandejsová ; vedoucí práce: PhDr. Petra Oulíková (roz. Nevímová), PhD.. -- Praha, 2022 -- 55 s.

Anotace

Bakalářská práce „Hora Matky Boží“ pojednává o mariánském poutním místě u města Králíky. Kromě Svaté chýše, jejíž stavba nebyla realizována, jsou zde symbolicky připomenuty Svaté schody a Jeruzalémský chrám. Iniciátorem takto koncipovaného poutního areálu byl Tobiáš Jan Becker, královéhradecký biskup. Práce se bude věnovat historii a významu jednotlivých objektů z hlediska historického, uměleckohistorického, ale i symbolického. Hora Matky Boží bude zpracována jako „sacrum locum“, připomínající Svatou zemi, ze které vyšly objekty zájmu této práce.

Klíčová slova

Hora Matky Boží, Králíky, poutnictví, posvátné místo, Jeruzalémský chrám, Svatá chýše, Svaté schody, baroko.

Abstract

The bachelor's thesis "Hora Matky Boží" deals with the Marian pilgrimage site near the town of Králíky. In addition to the Holy Hut, which was not built, the Holy Steps and the Jerusalem Temple are symbolically commemorated here. The initiator of the pilgrimage area conceived in this way was Tobiáš Jan Becker, Bishop of Hradec Králové. The work will focus on the history and significance of individual objects in terms of historical, art-historical, but also symbolic. The Mountain of the Mother of God will be treated as a "sacrum locum", reminiscent of the Holy Land from which came objects of this work.

Keywords

Mount of the Mother of God, Králíky, pilgrimage, sacred place, Jerusalem temple, Holy hut, Holy stairs, baroque

Počet znaků (včetně mezer): 93 047

Poděkování

Především děkuji své vedoucí práce, PhDr. Petře Oulíkové (roz. Nevímové), Ph.D. za vedení práce, za její čas, vlídnost a podporu.

Děkuji z celé srdce své rodině, své mamince, tatínkovi a sestře, přátelům a blízkým za jejich trpělivost a podporu, a především za to, že mě dokázali povzbudit a rozesmát i v těžkých dobách studia.

Obsah

1) Úvod.....	1
2) Přehled literatury	2
3) Historie Hory Matky Boží a Tobiáš Jan Becker	3
4) SERVITÉ	7
5) Hora Matky Boží jako sacrum locum	10
6) POUTNICTVÍ	11
6.1 VÝVOJ A HISTORIE POUTNICTVÍ.....	11
6.1.2 POUTNICTVÍ V ČECHÁCH.....	13
6.1.3 NÁSTIN VÝVOJE A HISTORIE ČESKÉ BAROKNÍ POUTĚ	14
6.1.4 SPIRITUALITA BAROKNÍHO POUTNICTVÍ.....	15
6.2 POUTĚ NA HORU MATKY BOŽÍ.....	17
7) Mariánská úcta a barokní zbožnost.....	19
8) JERUZALÉMSKÝ CHRÁM.....	22
8.1 Historie, forma a význam Jeruzalémského chrámu	22
8.2 Jeruzalémský chrám jako archetyp sakrální stavby ve světě	24
8.3 Jeruzalémský chrám jako archetyp sakrální stavby v Čechách.....	27
8.4 Jeruzalémský chrám na Hoře Matky Boží	28
9) SVATÉ SCHODY	29
9.1 Historie a význam Svatých schodů	29
9.2 SVATÉ SCHODY V ČECHÁCH	32
9.3 Svaté schody na Hoře Matky Boží.....	33
10)SVATÁ CHÝŠE	35
10.1 SVATÉ CHÝŠE V ČECHÁCH.....	36
10.2 Připomenutí Svaté chýše na Hoře Matky Boží	38
11)Závěr.....	39
12)Seznam použité literatury a pramenů.....	41
13)Obrazová příloha	45

1) Úvod

Hora Matky Boží, jejíž název byl původně Lysá hora, patří mezi významná poutní místa Královehradecké diecéze a nachází se u města Králíky ve východních Čechách. Historie poutního místa začíná při třicetileté válce, kdy roku 1633 zachvátil Králíky mor. Ten po sobě zanechal mnoho obětí a v návaznosti na něj se začaly konat procesí na tamní Lysou horu. Dnes už je klášterní komplex jedinečným místem, který dává zdejší krajině specifický malebný ráz.

Neboť jsem králickou rodačkou, byla jsem rozhodnutá, že chci svou závěrečnou bakalářskou práci věnovat Králíkům, nebo místu s jimi spjatým. Následně přišla dlouhá doba hledání nosného tématu, které o Hoře Matky Boží ještě nebylo napsáno. O tomto místě vzniklo v minulosti několik písemných prací. Věnují se například sochařské výzdobě poutního areálu, Svatým schodům v Čechách, nebo osobnosti Tobiáše Jana Beckera.

Cílem této bakalářské práce se tedy nakonec stalo téma Hora Matky Boží jako „sacrum locum“ a klade si za úkol připomenout posvátnost tohoto místa. To tedy zahrnuje samozřejmě připomenutí historie kláštera, řádu, který jako první na hoře působil. Dále se práce věnuje fenoménu poutnictví s ním je místo silně spjato. Posvátnost tohoto místa umocněnou svým umístěním, rozložením, symbolikou v půdorysech a architektonickém uspořádání. To se týká samotného upořádání kláštera, které je inspirováno Jeruzalémským

(nebo také Šalamounovým) chrámem. Právě proto se jedna z částí této práce věnuje právě historii a významu Šalamounova chrámu, a jeho zástupcům ve světě i u nás. Dalším významnou dominantou kláštera je kaple Svatých schodů. I zde je tedy připomenut jejich význam, historie a zastoupení ve světě i v Čechách. Byť nebyla loretánská kaple (Svatá chýše) na kláštere nikdy postavena, z architektonických průzkumů víme, že její výstavba na Hoře Matky Boží v původním plánu byla. A tak je zde i ona připomenuta stejným způsobem, jako kaple Svatých schodů. Doba, kdy klášter vznikl, se řadí do období baroka, tudíž je větší část této práce s tímto obdobím provázán.

2) Přehled literatury

Jak již bylo zmíněno v úvodu, o Hoře Matky Boží bylo napsáno již několik závěrečných prací. Velká publikace, která by se zabývala pouze tímto klášterem ale zatím nevznikla. Ve většině případů se jedná pouze o stručnější umělecko-historické články a publikace na toto téma. K historii Hory Matky Boží mi byl největším vodítkem strojepis Vlastivěda Králicka od Franze Veitha. Servitům v českých zemích se nejvíce věnuje doc. Veronika Čapská, z jejíž práce jsem zde hojně čerpala. Z jejích prací o tomto řádu jsem vycházela také především proto, že Řádu služebníků Mariiných se v Čechách nedostává příliš mnoho pozornosti. K tématům, jakými je například rekonstrukce a užití Šalamounova chrámu v architektuře či téma Svatých schodů není příliš mnoho zdrojů. Proto jsou mnohé části této práce poskládané z nejrůznějších útržků.

Rekonstrukci Šalamounova chrámu se v českém prostředí nejvíce věnuje prof. Martin Pavlíček, tudíž jsem v této části vycházela nejvíce z jeho článků publikovaných na toto téma. Je zajímavá, že Svaté schody jsou v Čechách tématem opomíjeným a nevzniklo k nim příliš mnoho pramenné literatury. Důvodem je nejspíše i fakt, že výskyt Svatých schodů v Čechách není tak hojný. O to víc nabývá na významu kaple Svatých schodů Hoře Matky Boží. V kontrastu s tím jsou loretánské kaple velmi žádaným a poměrně dobře zpracovaným tématem, tudíž k nim bylo sepsáno poměrně hodně odborné literatury. Většina knih se věnuje některé konkrétní kapli (např. Pražská loreta), ale pojednává také o historii a významu tohoto posvátného místa. Jak ve své stati Barokní poutní knihy a zbožná praxe širokých vrstev uvádí Jan Malura, stala se poutní místa po roce 1989 předmětem živého různorodých vědeckých oborů. Tudíž literatury na toto téma je u nás poměrně mnoho a část této práce se dala velmi

dobře zpracovat. To bylo velmi přínosné z toho důvodu, že nám poutní knihy a pobožnost s nimi spjatá dopomáhají pochopit přemýšlení a zbožnost lidí z minulých dob. A jelikož je Hora Matky Boží především významným poutním místem můžeme například podkapitolu o spiritualitě barokního poutnictví velmi dobře aplikovat i na ni a vytvořit si představu, jak probíhala poutníková cesta k posvátnému místu. Neboť se období baroka silně opírá o mariánský kult, s nímž je klášter taktéž silně spjatý a vzniklo o něm rozsáhlé množství literatury, věnuje se jedna část i tomuto tématu. V Čechách se tomuto kultu věnuje asi nejvíce věnuje prof. Jan Royt, z jehož publikací a vědeckých článků jsem s této práci nejvíce vycházela.

3) Historie Hory Matky Boží a Tobiáš Jan Becker

Následující kapitola se bude věnovat historii Hory Matky Boží¹ a jejímu zakladateli Tobiášovi Janu Beckerovi², rodáku z Králík a pozdějšímu královehradeckému biskupovi, s nímž je Králická dominanta neodmyslitelně spjata. Blíže se pak bude věnovat právě vzniku poutního místa a „první fázi jeho existence“, kterou si můžeme pomyslně ohraničit ukončením působení řádu servitů. Důvodem je zdůraznění příčin vzniku kláštera, jeho historie a můžeme to označit za dobu, kdy se klášter nejvíce formoval po rovině architektonické a významové.

Roku 1633 vypukl na králicku mor, kvůli němuž zahynulo přes polovinu obyvatelstva. Františkáni a jezuité, kteří tam působili, vztyčili před farou v Králíkách dřevěný misijní kříž a odtud vodili procesí na Lysou horu (nebo také Holý vrch), který se později stane Horou Matky Boží. Svými procesími se snažili působit proti strachu z rozšíření moru. Procesí se stávala častější a začala získávat na čím dál mohutnější účasti. V roce 1636 se pak už konaly poutě na Holý vrch ze svobodného popudu.

V roce 1680 ale přišla další morová rána. V tu dobu také postupovali Turci na Vídeň a k té velké tísní přibyla ještě neúroda. V té době opět silně zesílila procesí na králickou horu. Farář Christoph Lorenz Schliemann pak vybízel ve svých kázáních obyvatelstvo k dalším procesím.

V klášterní kronice bylo uvedeno, že okolo roku 1694 bylo možné čím dál častěji pozorovat na Lysé hoře světelné jevy. Ty prý pak nabývaly podobu několika světél, brzy tvar

---

¹ Obr. 1

² Obr. 2

velkého ohně a často dosahovaly takového jasu, že „člověk mohl ve městě počítat listí na stromech a Lískovec byl jasně osvětlen“. Protože ale na hoře nebyly nalezeny žádné stopy ohně, zmocnila se lidu úzkost a vykládali si ty jevy jako předzvěst neštěstí. V důsledku toho byla procesí opět početnější a jedna měšťanka dala zhotovit mariánskou sochu, kterou postavili následně na hoře postavili.³

Touha po postavení kostela na Lysé hoře zrála v srdcích dvou lidí. Tím prvním byl králický farář P. Christoph Lorenz Schliemann. Tím druhým byl Tobiáš Jan Becker. Ten si už jako malý chlapec umínil, že až vyroste, postaví na Lysé hoře kostel.⁴ Králický farář, který jeho sen po celý život sdílel, navštívil roku 1694 Prahu. Tam zavítal ke sv. Vítu, kde byl Tobiáš Jan Becker kanovníkem a jeho dětský sen mu připomněl.⁵

Na jaře roku 1696 pak Becker získal od biskupa Jana Františka Kryštofa z Talmberka povolení ke stavbě kaple. V srpnu téhož roku se mu podařilo získat pozemek za 40 zlatých a 16. srpna roku 1695 tak byl položen základní kámen ke stavbě kaple.⁶

Odhodlání výstavbě kaple bylo veliké. Ještě větší pak ale byla štědrost tehdejších donátorů. Becker byl dary tak povzbuzen, že došel k rozhodnutí, vystavět místo kaple poutní kostel. Stavba kostela trvala pouhé čtyři roky. 21. srpna roku 1700 se konalo slavnostní procesí, kdy byl do kostela slavnostně přenesen milostný obraz Panny Marie Sněžné.⁷ „Jedná se o madonu typu Hódegétrie, jejímž prototypem je snad Madona z římského kostela Santa Maria Maggiore.“⁸ Originál tohoto milostného obrazu podle pověsti namaloval Lukáš evangelista.

Obraz byl přenesen z Říma do Čech jesuitou P. Janem Viderou. Ten obraz daroval jistě hraběnce⁹ Putzardové, rozené Šporkové. Becker si italský obraz velmi oblíbil. Hraběnka mu jej pak později darovala a on se rozhodl umístit kopii slavného milostného obrazu v poutním kostele.¹⁰ Zde je ale třeba zmínit, že pověsti o tom, jak se tento obraz dostal na Horu Matku Boží, se různí. Další z teorií je ta, že obraz přinesl do Čech z Říma sám T. J. Becket.¹¹ O

---

³ VEITH 1960, s. 73-74

⁴ PLOTĚNÁ 1994, s. 3

⁵ VEITH 1960, s. 74

⁶ PECHKOVÁ 2017, s. 27

⁷ PLOTĚNÁ 1994, s. 3

⁸ MACKOVÁ 2019, s. 128

⁹ VEITH 1960, s. 76

¹⁰ VOKOLEK 2014, s. 20

¹¹ MACKOVÁ 2019, s. 128

tomto obrazu se vypravuje, že výraz jejího obličeje se mění podle duchovního stavu těch, kteří přicházejí.¹²

Kostel byl tedy dostavěn roku 1701. Téhož roku se stal Tobiáš Jan Becker královehradeckým biskupem. Jeho biskupský titul potvrdil papež Klement XI. 3. dubna 1702.¹³ Becker pak roku 1706 svěřil smluvně správu poutního kostela řádu servitů. Ti měli za úkol pěstovat na Hoře Matky Boží mariánský kult a spravovat poutní místo. Stalo se tak navzdory slibu Tobiáše Jana Beckera, že se po výstavbě klášterní budovy postará také o vybavení. V tu chvíli už nic nebránilo položení základního kamene ke klášteru, které se konalo 29. června roku 1706. Stavba kláštera pro servity pak byla dokončena o čtyři roky později.¹⁴

Za hlavním oltářem dal královehradecký biskup zřídit krásnou, prostornou sakristii a nad ní kůr řádových duchovních. Poté se přistoupilo k výstavbě schodové strany a křížové chodby. Tobiáš Jan Becker chtěl v klášteře strávit poslední dny života, a proto byla vystavěna místnost, která dostala název „biskupský pokoj“. Klášter byl zřízen pro 12 řádových duchovních, kromě toho zde byly zbudovány dva pokoje pro představeného a dva pokoje pro provinciála, pro případ, že by se tu zdržoval. V oné době vykazoval poutní chrám osm vedlejších oltářů.

Becker tehdy nechal vybudovat na cestě k vrcholu poutního místa osm kaplí s monumentálním sochařským cyklem pašijí Ježíše Krista. Roku 1709 pak také zahájil přestavbu biskupského zámku v městečku Chrast u Chrudimi.

V pořadí pátý královehradecký biskup Tobiáš Jan Becker zemřel 11. září roku 1710 v Hradci Králové. Jeho ostatky jsou uloženy v jedné z dominant Hradce Králové, v kryptě katedrály Svatého Ducha. Až za působení Beckera se konečně upevnila pozice královehradeckého arcibiskupství a díky své výrazné aktivitě stavební a umělecké se posléze stalo i dominantní částí města.¹⁵

Roku 1730 byla na paměť moru v Králíkách vysvěcena socha sv. Michala, postavena na cestě k bráně, a roku 1738 byl nahrazen misijní kříž před farní budovou v Králíkách odkud se konala putování na Holý vrch, vyvýšeným kamenným křížem.¹⁶ Archanděl Michael byl

---

¹² MALÚŠKOVÁ 1948, s. 12-13

¹³ PECHKOVÁ 2017, s. 29

¹⁴ PECHKOVÁ 2017, s. 29

¹⁵ PECHKOVÁ 2017, s. 37

¹⁶ VEITH 1960, s. 80

považován za ochránitele před morem po mnoha staletí. Jednou ze starších legend je ta, která hovoří o době, kdy v roce 590 za pontifikátu papeže Řehoře Velikého sužoval mor Řím. Papež tehdy za jeho odvrácení konal prosebné průvody. Podle legendy, když průvod s obrazem Panny Marie zahnul k mostu před Hadriánovým mauzoleem, zjevil se nad ním svatý archanděl Michael, který na znamení konce epidemie schovával meč do pochvy. Na památku těchto událostí bylo Hadriánovo mauzoleum přejmenováno na Andělský hrad. Na Ponte Sant'Angelo bylo roku 1669 vystavěno 10 soch andělů od G. L. Berniniho a na vrcholu hradu pak byla roku 1753 vztyčena bronzová socha archanděla Michaela, chystajícího se zasunout meč.¹⁷

Klášteř měl mnoho podporovatelů. Jedním z nevýznamnějších byl hrabě Michal Václav II. z Althannu, který zemřel roku 1738. Byl horlivým mecenášem stavby klášteřa. Na stavbu kostela a klášteřa daroval všechno stavební dříví, žáducí kámen, a servity zásoboval dary v podobě nejrůznějších potravin. I jeho manželky svými dary podporovaly klášteřní prostředí. Jeho první manželka Marie Josefa, rozená hraběnka Paar, darovala klášteřu mešní roucha a 1000 fl. konvenční měny. Jeho druhá manželka Juliana, rozená hraběnka z Druzeb de Humany, dala krom stříbrného kalichu, mešního roucha a mešního finančního daru též zřídít tři vedlejší oltáře, a to Petra a Pavla, sv. Vojtěcha a sv. Alžběty.

Poutní místo bylo několikrát za válek o rakouské dědictví a slezských válek vypleněno. Nejvíce vytrpěl za třetí slezské války (1756-1753). Tehdy byl kostel několikrát vykraden a představený klášteřa a jeden páter byli odvečeni jako rukojmí do Kladska.

Po ukončení válečných konfliktů navštívil 5. července 1756 Králíky císař Josef II. Mimo jiné navštívil i klášteř servitů. Při druhé návštěvě Králík v roce 1779 vyjádřil úmysl zrušít králícký klášteř a usadít v těch místech piaristy, kteří tam měli zřídít gymnázium. Na prosby obyvatelstva a ale zůstal klášteř zachován.¹⁸

Během několika následujících let se klášteřu dařilo. To se pak ale ve 20. letech 19. století změnilo ve chvíli, kdy přišla personální krize v řádu. Celá situace se pak zhoršila ve chvíli, kdy poutní místo zasáhla další pohroma. V noci ze 7. na 8. srpen v roce 1846 postihla klášteř bouře při níž uhodil do věže poutního kostela blesk a požár tak zničil prakticky vše, kromě kamenných zdí. Podařilo se však zachránít alespoň trochu z toho nejcennějšího, co poutní

---

¹⁷CHLUMSKÝ, catholica.cz/?id=4718 (naposledy navštíveno 14.2.2022)

¹⁸VEITH 1960, s. 80

klášter skýtal. Mezi nimi byl milostný obraz Panny Marie, několik kostelních rouch a několik obrazů.

Ohni naopak podlehla větší část vybavení kláštera a to včetně knihovny i obou varhan. Při požáru tak zanikla i většina archiválií. Z tohoto důvodu můžeme předcházející období existence Hory Matky Boží zdokumentovat pouze za pomoci sekundárních pramenů, kterých není mnoho.

Škody, které požár způsobil byly vyčísleny na téměř 90 tisíc zlatých. To celou situaci stále více komplikovalo a přes všechny snahy se servitskému řádu nedařilo získat finanční obnos na plnou obnovu kláštera. To mělo bohužel za následek, že opravy poutního kláštera se vlekly a docházelo tak k úpadku poutního místa. Roku 1876 čeští servité oficiálně připustili, že správa poutního místa je nad jejich síly. Dle „*zápisu jednání konventu servitů v Nových Hradech z 18. května 1876 za ně hledalo královehradecké arcibiskupství náhradu, navržení tehdy byli například berounští benediktýni, ovšem neúspěšně.*“¹⁹

Roku 1883 převzal klášter i kostel řád redemptoristů a přivedli jej k novému rozkvětu. V křížové chodbě zbudovali mariánský oltář, kopii jeskyně známého francouzského poutního místa Lurdy²⁰ Řád zde pak působil až do první poloviny dvacátého století.

Králický klášter je místo s bohatou historií, která pokračovala dál i ve 20. století. Tato kapitola dokládá, že si toto místo zaslouhuje pozornosti bádání, která se jí dostává a že v sobě ukrývá mnoho ještě nevyčerpaných témat.

4) SERVITÉ

Jak bude ještě pak mnohokrát zmíněno v nejrůznějších souvislostech, nejsilnější intencí řádu servitů je šíření a prokazování mariánské úcty. Nejvíce pak k Panně Marii Sedmibolestné, tuto úctu servité horlivě šířili už od 13. století. Jedná se o sedm bolestí spjatých se synem Božím: 1. Prorocství Simeonovo v jeruzalémském chrámu, 2. Útěk do Egypta, 3. Hledání dvanáctiletého Ježíše v chrámu, 4. Setkání s Ježíšem nesoucím kříž, 5. Utrpení matky stojící před křížem na Golgotě, 6. Snímání Krista z kříže a jeho spočinutí v Mariině náruči, 7. Pohřeb Ježíše Krista.

---

¹⁹ MACKOVÁ 2019, s. 131

²⁰ VEITH 1960, s. 85

Číslo sedm provází řád už jeho založení, kdy se sedm zámožných obchodníků a občanů italské Florencie rozhodlo, že zasvětit svůj život životu duchovnímu a vzdají se přepychu a blahobytu. Když se jednoho dne roku 1233 modlili laudy svátku Nanebevzetí Panny Marie, zjevila se jim, oděná do smutečných šatů a se zármutkem si jim stěžovala, že ji trápí nesvornost a nenávisť mezi florentskými rodinami. Sedm modlících se mužů se navzájem usmířilo a ještě téhož dne se rozhodli vstoupit do služeb Panny Marie.²¹

Řád servitů v 17. a 18. století začínal nabývat na významu. Na konci 18. století se v středoevropském prostředí setkáváme s téměř třiceti kláštery, kde tento Řád Služebníků Mariiných působil. Z nich pak osm se nacházelo v českých zemích. Servité na rozdíl od jiných méně rozšířených řádů nezůstali pouze v Praze a rozšířili se do menších měst a vesnic. Někdy šlo o poutní místa lokálního charakteru, některé servitské konventy ale spravovaly významné poutní svatyně. Mezi ty můžeme zařadit právě Horu Matky Boží ve východních Čechách, Maria Loretto v Uhrách či poutní horu Maria Langegg v Dolních Rakousích.

Už od založení řádu ve středověku měla v servitském prostředí výraznou tradici úcta k milostivému obrazu Santissima Annuziata ve Florencii.²² Legenda o tomto obrazu vypráví, že obraz Zvěstování namaloval roku 1252 v kostele Basilica della Santissima Annuziata jeden z tamních mnichů. Ten byl ale zoufalý, protože měl pocit, že nedokáže vytvořit dostatečně krásný obraz a tak jej za něj dokončil anděl, zatímco mnich spal.²³

Jedním z důležitých faktorů šíření řádu ve střední Evropě byla jeho silná mariánská spiritualita. Ta přitahovala jak členy panovnického domu, tak i příslušníky ostatních vrstev společnosti. Řád Služebníků Panny Marie považoval bohorodičku za svou zakladatelku a horlivě podporoval všechny projevy mariánského kultu. „*Specifikem servitské mariánské úcty tak bylo zaměření na hieraticky nejvyšší možné postavení Matky Boží, neboť od aspektu její účasti na utrpení syna (compasio) se odvozoval její podíl na vykoupení (corredemptio).*“²⁴ Právě díky silné mariánské úctě tohoto řádu pak bude více než příznačné proč na Horu Matky Boží pozval královehradecký biskup Tobiáš Jan Becker právě je.

„Servitům nejvíce vyhovovala především správa poutních míst, kterou bylo možno dobře spojit s vyhraněnou mariánskou spiritualitou a důrazem na kontemplaci. S touto nejvlastnější doménou působení řádu se setkáváme také v českých zemích. Nejvýznamnějším poutním

---

²¹ BUBEN 2007, s. 257, 260

²² ČAPSKÁ 2010, s. 118

²³ www.azerbaijanrugs.com/mp/santissima_annunziata.htm (naposledy navštíveno 2.3.2022)

²⁴ ČORNEJOVÁ (ed.) 2003, s. 152-158

místem, které servité spravovali, byla Hora Matky Boží v Králíkách. V poutním areálu inspirovaném ideou Šalamounova chrámu se kromě milostného obrazu Sta Maria Maggiore nacházely také Svaté schody.

Vedle tohoto poutního místa par excellence byla v péči servitů Santa Casa v Jaroměřicích nad Rokytnou, obklopená ambity a sloužící jako oblíbený cíl poutníků ze širokého okolí. Další loretánská kaple, tentokrát volně stojící, kterou spravovali servité v Rabštejně nad Střelou, měla význam především pro místní pospolitost. Podle přání fundátora, hraběte Jana Šebastiána Pottinga, se zde měli servité každý den ve tři hodiny odpoledne modlit loretánskou litanii se školními dětmi. Určité náběhy k poutnímu místu je možné nalézt také v Nových Hradech, kam se konala v květnu a v září procesí z okolních vesnic k milostnému obrazu Panny Marie v servitském kostele. Servité při této příležitosti také vystavovali částku sv. kříže a část ostatků sv. Peregrina.“²⁵

Během 17. století se servitům podařilo stát se „specificky střeoevropským řádovým fenoménem s vlastní observací“.²⁶ Můžeme říci, že díky množství konventů a různorodosti podporovatelů jsou výrazem úspěšného vytváření pozitivního obrazu řádu.²⁷

V návaznosti na správu poutních míst servitským řádem v hodnocení 17. a 18. století je na místě připomenout to, co uvádí Veronika Čapská, že byt' byl podíl na utváření poutní krajiny ve srovnání s většími medikantskými řády skromnějšího charakteru, i méně výrazní účastníci na poli poutní správy nepřehlédnutelně přispívali k zahuštění sítě klášterů a svatyní a k přetváření „střeoevropského venkova v krajinu pohledových dominant, zbožných zastavení, poustev a grott.“²⁸ To můžeme vztáhnout i na králický klášter, kdy se sice servité nepodíleli přímo na stavbě kláštera, ale do doby jejich působení na králícku už můžeme zahrnout například vystavění komplexu osmi zastavení, která vedou alejí na cestě od Králík na poutní horu. Ta interpretoval rakouský servitský řeholník Klaudius M. Güfferl jako „truchlivé divadlo utrpení Spasitele a spoluutrpení jeho matky“.²⁹ Toto tedy můžeme uvést jako jeden z příkladů, kdy se Řád služebníků Mariiných zasloužil o sakralizaci krajiny.

---

²⁵ Tamtéž. 163-164

²⁶ ČORNEJOVÁ (ed.) 2003, s. 164

²⁷ Tamtéž.

²⁸ ČAPSKÁ 2010, s. 118-127

²⁹ ČAPSKÁ 2010, s. 124

5) Hora Matky Boží jako sacrum locum

Význam a posvátnost hor a pahorků je něčím, co trvá už po mnoha tisíciletí. Tomu tak velmi silně platí například pro antické kultury. Hora je něčím posvátným; snad pro svou výšku či nedostupnost z některých stran. Může být vnímána jako realita, která je schopna zajistit přímý kontakt s božstvem. Archeologie a další pomocné vědy dokázali, že například hora Karmel byla ve starověku považována za posvátné území. Taktéž tomu je i z pohledu Starého zákona, kde hora Karmel zaujímá opravdu úctyhodné postavení. Biblická místa, která jsou označována tímto jménem, jsou dokonce hned dvě. Tím prvním je nejznámější horské pásmo na severu Palestiny a tím druhým je vesnice v Judsku, vzdálená asi deset kilometrů od judského Hebronu. Podle ní také bylo okolní pohoří pojmenováno. Pro nás je důležité především to první místo: hora, na niž se odehrály významné události starozákonních dějin a která se již v samotné biblické literatuře stává symbolem a metaforou³⁰

Podíváme-li se do českého prostředí, do období baroka, můžeme si povšimnout, že k českému baroku taktéž neodmyslitelně patří krajinné scenerie s mariánskými poutními místy na vrcholcích pahorků či kopců nazývané s jistou nadsázkou „Mariánské hrady“. Mezi nejznámější v Čechách patří Svatá Hora u Příbrami, na Moravě Svatý Kopeček u Olomouce a Hostýn.³¹

Ke konci 17. století se v architektuře objevuje, pravděpodobně vlivem duchovních stavebníků, symbolizace v půdorysném i prostorovém řešení sakrálních staveb. Tyto tendence u nás zesílily na počátku 18. století. Odráží se to jak v objednávkách nástěnných maleb, do nichž jsou tyto programy komponovány, tak v objednávkách stavebnických. Ke konci 17. století měl na vznikající stavby značný vliv představitel vrcholné barokní architektury Guarino Guarini. Ten se zabýval způsobem půdorysného a prostorového řešení po stránce smyslu, chceme-li účelu stavby. Účelem tedy není jen krásná budova, žádá se více: „*žádá se osobitost, žádá se, aby casa santa byla zřetelně a slavnostně vystavena pro každého, aby každého poutala a uchvacovala.*“³² Králický klášter splňuje myšlenku Guarina Guariniho o poutavosti posvátného místa. Svým umístěním na hoře se tyčí do daleké krajiny a zesiluje posvátnost tamního kláštera. Jak bylo na předešlých řádcích řečeno, hora se v průběhu staletí stala z pohledu symboliky a metafor, nejen v křesťanství, důležitým prvkem, který věřícím lidem stoupajícím k posvátnému místu dával pocit bližšího spojení s Bohem. U Hory Matky

---

³⁰ GIORDANO 2006, s. 13

³¹ KOFROŇOVÁ 2000, s. 42

³² SOCHOR 1938, s. 551-552

Boží tomu není jinak. Její umístění na původní Lysé hoře intenzivně zesiluje posvátnost poutního místa, jak svou symbolikou v architektonickém uspořádání, tak svým umístěním, díky kterému je jeho „sacrum locum“ o to více umocněné.

6) POUTNICTVÍ

Zmínky o konání poutí mimo české země můžeme hledat již v antice. Tehdy se věřící odebírali do posvátných chrámů zasvěcených bohům, o jejich přízeň poutníci přišli požádat. Poutnictví existuje v mnoha náboženstvích v nejrůznějších rozličných formách. V této kapitole se ale logicky v kontextu této práce, zaměřím především na poutnictví na Západě a na to, jak tento fenomén vnímá latinské křesťanství a jak se postupně vyvíjelo. Samozřejmě zde budu hovořit také o vývoji poutnictví v Čechách a to především o barokním poutnictví se kterým se Hora Matky Boží silně spjatá. Kromě historie a vývoje poutnictví bych se zde také ráda věnovala barokní spiritualitě, která nám může lépe nastínit představu o tom, jak vypadala cesta poutníka, když šel k posvátnému místu.

6.1 VÝVOJ A HISTORIE POUTNICTVÍ

Jak ve své knize *Náboženské poutě ve středověku a novověku* píše německý historik Norbert Ohler: *„Kdo podniká pout, podrobuje se na určitou dobu jakémusi výjimečnému stavu; opouští domov a vyráží do ciziny. Slovo „poutník“ odpovídá německému Pilger, francouzskému pèlerin a anglickému pilgrim, což jsou výrazy pocházející z latinského peregrinus, označujícího cizince, který žije mimo oblast, kde má občanská práva.*

Nemocní i zdraví, bohatí i chudí, zoufalí i šťastní putují od čtvrtého století po Kristu po cestách, aby na posvátných místech chválili Boha, prosili ho o pomoc, vzdávali díky a káli se ze svých vin. Mnohým pout' umožňovala vymanit se z všednosti nebo se jinde poohlédnout po lepších životních podmínkách.

Poutě jsou „dlouhotrvajícím prvkem“ (F. Braudel) evropských dějin. Napomohla tomu skutečnost, že Evropa byla již po staletí před vybudováním moderních dopravních tras propojena sítí cest, na nichž poutníci sdíleli své trampoty s obchodníky, cestujícími vzdělanci a jinými pocestnými. Na cestách do Jeruzaléma, Říma nebo Santiaga, do Cách, Canterbury

nebo Einsiedelnu spojovali se muži a ženy s lidmi podobných osudů a se svými společníky v utrpení.“³³

Když nahlédneme do Písma svatého, dočteme se zprávu o tom, jak Ježíš putoval do jeruzalémského chrámu. I on zachovával předpis Zákona, že každý Žid byl povinen třikrát do roka putovat ke chrámu. Nakolik bylo možno prvním křesťanům v dobách krvavého pronásledování putovat na místa spojená s životem Ježíše Krista a jeho matky dodnes nevíme. Rozmach poutí nastává až po roce 313. Tehdy byla dána křesťanství svoboda císařem Konstantinem. Jeho výjimečná matka sv. Helena je první vznešenou osobou, která putovala do míst spojených s životem Ježíše Krista. Byla to právě ona, kdo nechal v těchto místech zbudovat překrásné chrámy a která tak horlivě uctívala relikvie. Relikviemi bylo dřevo svatého Kříže, jesličky z Betléma³⁴ a další jim podobné posvátné artefakty. Zde tedy můžeme pozorovat první zárodky poutnictví. Právě ve stopách sv. Heleny pak kráčely čím dál větší zástupy poutníků, o čemž se zmiňuje i významný církevní historik 4. století Eusebios.³⁵

Jak je už zřejmé z předchozích řádků, od raného křesťanství je nejvýznamnějším cílem zbožného putování Svatá země. Středověký poutník s navštěvoval také další místa, kde se nacházely ostatky apoštolů, mučedníků, světců, ale i například posvátných předmětů, např. předmětů spojených s utrpením Ježíše Krista. Pochopitelně bylo (a stále je) jedním z přednostních svatých míst Řím. Poutníci se tam přicházeli poklonit ostatkům jednomu z nejvýznamnějších apoštolů, sv. Petrovi a sv. Pavlovi, a řadě dalších světců a mučedníků. Od 14. století se jim v pravidelných časových intervalech stávala velkou motivací možnost získat zvláštní milosti v rámci Svatého roku. Tehdy se papež Bonifác VIII. rozhodl uctít poutníky, kteří při tomto jubileu navštívili Řím. Třetí evropská poutní cesta mířila na severozápad Pyrenejského poloostrova, do Santiaga de Compostella, ke hrobu sv. Jakuba.³⁶ O populárním poutním místě ve Španělsku, kde je uctíván Jakub Starší, který se podle tradice stal jako první apoštol mučedníkem, vyšla roku 2020 zajímavá publikace Svatojakubská cesta, kde se mimo jiné nachází překlad jednoho z nejstarších latinsky psaných spisů k tomuto místu, Codex Calixtinus pro středověké poutníky.³⁷

Po roce 1300 se ustálily čtyři velké hlavní trasy, k nimž se vázala další menší poutní místa. Ve středověku se velmi rozšířila mariánská úcta a kult zemských patronů, což vedlo ke

---

³³ OHLER 2002, s. 11

³⁴ WEIS 2005, s. 3 (sborník)

³⁵ Tamtéž.

³⁶ MIHOLA 2010, s. 7

³⁷ MORAVOVÁ 2020, s. 9-11

vznikům nových poutních míst. K velmi vyhledávaným cílům náleželo Loreto, to se ve 14. století stalo jedním z nejvýznamnějších poutních míst v Evropě nebo například Altotting, Chartres, Tours, Einsiedeln, Trevír, Cáchy a mnoho dalších.³⁸ K dalším poutním místům, která od konce středověku rozkvetla je již zmíněné Loreto, nebo například jihofrancouzské Lurdy, které svého významu nabraly mezi lety 1858-1862. V letech 1917-1930 k nim pak přibyla Fatima v Portugalsku.³⁹

Křesťané se vykonáním pouti snažili o pokání za své hříchy, duchovní obohacení a posvěcení svého života a skutků. Na znamení pokory realizovali alespoň část své pouti pěšky a bosí nejen obyčejní poutníci, ale také mnohé významné osoby, církevní hodnostáři a panovníci. Nocleh, přístřeší a pohostinství na dlouhých trasách nacházeli poutníci v klášterech, později také v hospicích či noclehárnách. Na své cestě užíval poutník rady práv, která ho měla chránit před nejrůznějšími nebezpečnostmi, jakými bylo třeba napadení, či uvěznění. Když pak poutník dosáhl svého cíle, měl možnost poklonit se a případně i dotknout se ostatků světce nebo jiné relikvie. Vyslyšení proseb, zázračná uzdravení připomínají na mnohých místech dodnes votivní dary rozličných podob.⁴⁰

6.1.2 POUTNICTVÍ V ČECHÁCH

Fenomén poutnictví se v českých zemích objevuje už v 10. století. Pokud se podíváme blíže na dějiny starobylých poutních míst v českých zemích, nesou se jejich počátku ve znamení zbožných legend a zázraků. Na památku mimořádné události, jako bylo například zjevení Panny Marie, byl namalován obraz, nebo vyřezána socha, které se staly předmětem veřejného uctívání a byly k nim vykonávány poutě, později pak procesí.⁴¹ Můžeme zde uvést jako příklad první ženu, která vykonala poutní cestu do Říma. Byla jí Mlada, dcera knížete Boleslava I., tu otec vyslal, aby u papeže Jana XIII. domluvila založení pražského biskupství a prvního kláštera u sv. Jiří na Pražském hradě. Její mise byla úspěšná, od papeže dostala schválení na založení obou institucí a posléze se stala při benediktinském klášteře u sv. Jiří abatyší.

Jak připomíná historik Zdeněk Hojda, klasické poutě, kdy se chodila procesí, byly v Čechách záležitostí až doby pobělohorské. Začaly se tedy formulovat až v 17. a 18. století.

---

³⁸ MIHOLA 2010, s. 7

³⁹ OHLER 2002, s. 27

⁴⁰ MIHOLA 2010, s. 7

⁴¹ WEIS 2005, s. 5

Poutě bývaly krátké. Povětšinou trvaly dva či tři dny a konaly se primárně po Čechách, maximálně blízkém příhraničí, například do Mariazell, které je největším poutním místem Rakouska a jednou z nejvýznamnějších mariánských svatyní ve střední Evropě.⁴²

6.1.3 NÁSTIN VÝVOJE A HISTORIE ČESKÉ BAROKNÍ POUTĚ

Poutnictví začalo zažívat svou renesanci po Tridentském koncilu. Právě ten mariánskou úctu doporučoval a tak začal být tento fenomén v Českých zemích hojně pěstován nejedním řádem. Cílem poutníků byla povětšinou některá ze sakrálních staveb, která uchovávala milostný obraz nebo sochu. Pout' samotnou doprovázelo množství modliteb a rituálů. Důležité pak bylo množství vizuálních vjemů, které poutníka na jeho cestě doprovázely. Je na místě zmínit sílu tohoto nového fenoménu. České barokní poutnictví, a celkově i zbožnost tehdejší doby, přežilo i dobu Josefa II. a jeho protináboženských bojů, byť se v těchto dobách se zlou potázalo a mnoho poutních míst zaniklo. V kapitole o historii Hory Matky Boží si ale můžeme povšimnout, že některá poutní místa byla této době ušetřena.

Jak píše významný český historik a literát Zdeněk Kalista ve své České barokní pouti, počátek české barokní poutě můžeme sledovat právě s nástupem protireformace v našich zemích. Poukazuje zde na to, že česká barokní pout' měla své starší předchůdce, avšak v protireformace vytvářela nový obraz a tvar náboženského života, který se od předešlých forem v mnohém odlišoval. „Její nástup nebyl jednorázový a nebyla to také jen ona, která uvedla v život českou barokní pout'. Ale nelze popřít, že její zásluhou – jako širokému proudu, strhujícího takřka veškerý duchovní život v zemi anebo aspoň jej silně ovlivňujícího – se česká barokní pout' stala tím čím byla. Tj. fenoménem masovým, který zasahoval široké vrstvy současné společnosti. Válka, kterou nástup protireformace ve střeoevropském prostoru vyvolal, svými závadami a úzkostmi pouze podstatně posílila momenty podporující vznik a rozvoj nového tvaru náboženského života.“⁴³ Zde tedy můžeme pozorovat první z milníků, které ovlivnily novou formu české zbožnosti a v návaznosti na to i novou formu náboženských poutí.

---

⁴²KUCHYŇOVÁ, 5.7.2018, <https://cesky.radio.cz/fenomen-poutnictvi-prvni-ceskou-poutnici-byla-v-10-stoleti-mlada-8156799#:~:text=Jeruzal%C3%A9m%20a%20%C5%98%C3%ADm.%20Fenom%C3%A9n%20poutnictv%C3%AD%20se%20v%20%C4%8Desk%C3%BDch,sv%C4%9Btc%C5%AF.%20To%20je%20des%C3%A1t%C3%A9%20jed en%C3%A1ct%C3%A9%20a%20dvan%C3%A1ct%C3%A9%20stolet%C3%AD.?msclid=2966793db40d11ec8bdaa87d2cb38905> (naposledy navštíveno 11.12.2021)

⁴³KALISTA 2001, s. 242

Zajímavé je pak Kalistovo hledání „horní časové hranice české barokní poutě“. Poukazuje zde na to, že fenomén poutnictví na některých místech trvá až do dnešních časů. Nemůžeme už o něm hovořit jako o českém barokním poutnictví⁴⁴, ale některé jeho formy si zachovalo do dnešních časů.⁴⁵ Právě o tom hovoří například P. Piřha ve své drobné knize Jdeme na pouť, kdy hned na začátku připomíná, že poutnictví přežívá až do dnešních časů, a to nejen v podobě poutí náboženských, ale také v podobě poutí nenáboženských. Jako jeden příklad za všechny zde můžeme uvést například národní pouť do Lidic, nebo také tryzny v Terezíně, které mají poutní charakter.⁴⁶ Tryzna v Terezíně se koná každý rok vždy třetí neděli v květnu na závěr Mezinárodních pamětních dní odboje jako odkaz tzv. Buchenwaldské přísahy.⁴⁷

6.1.4 SPIRITUALITA BAROKNÍHO POUTNICTVÍ

Na několika dalších řádcích bude alespoň okrajově připomenuta barokní poutní literatura, která nám opět o trochu víc pomůže přiblížit barokní poutnickou spiritualitu. V této části budu vycházet z článku Barokní poutní knihy a zbožná praxe širokých vrstev, který český historik Jan Malura rozdělil do několika fází.

První fází je příprava na poutní cestu. V některých poutních knihách nalezneme rozjímavě-modlitební texty či písně, které zachycují odchod z domu, respektive vedou uživatele k správnému chování před začátkem cesty. Poutník by se měl smířit s bližním, očistit svou mysl, poručit Bohu starosti o domov a hospodářství. Tyto poznámky nebývají příliš časté a vyskytují se spíše v mladších knihách, které počítají s delší cestou.

Větší důraz se obvykle klade na duchovní přípravu na cestu, reflektován je zde úmysl, záměr, s nímž člověk na pouť vchází, poutník si má klást otázky typu: „*Kam jdu? Co činiti budu?*“. *M. Tanner ho podněcuje podobným způsobem: „Pomysli, proč tu chůzi před sebe vzítí chceš? [...] Jdeš toliko z všetečnosti a kratochvíle, abys tam něco nového viděl drobet se projel aneb prošel?“*⁴⁸ Analogické pasáže najdeme v Cestě svatohorské, po nich následuje modlitba, při níž má člověk deklarovat svůj záměr: „*Všecka myšlení, slova a skutky, všechny kroky a šlépěje, všecku nouzi a chudobu, práci a unavení, všecko modlení a zpívání, staň se*

---

⁴⁴ Konec barokního poutnictví můžeme ohraničit utilitárními dekrety Josefa II. Viz. ROYT 2000, s. 44

⁴⁵ KALISTA 2001, s. 242

⁴⁶ PIŘHA 2007, s. 3

⁴⁷ NETOLICKÝ, 5.9. 2021, <https://www.prazskypatriot.cz/terezinske-tryzny-se-zucastnili-i-mentalni-pohrobkove-tech-kteri-nas-hnali-na-smrt/> (naposledy navštíveno 19.4.2022)

⁴⁸ MALURA 2001, s. 38

*tobě z lásky ó Bože v Trojici jediný.*⁴⁹ Můžeme to tedy chápat jakožto druhou fázi, kdy se člověk chystající se na pouť, odvrací od světského a připravuje se na pouť po stránce duchovní.

Do třetí pomyslné fáze se pak můžeme dostat ve chvíli, kdy se v jiných knihách můžeme dočíst především o obrazně stylizovaných výzvách k pohybu. Poutník má vyrazit na cestu, pospíchat, zejména Jan Ignác Dlouhoveský, katolický kněz, farář, básník, církevní hodnostář a autor katolických zpěvníků z období baroka, se snaží prostřednictvím emotivních písní stylizovaných v 1. os. singuláru budovat silné odhodlání k cestě „*Nic mne z té cesty nesrazí, / všechny překážky porazí / silné předsevzetí. // Zdaleka se ukazuje / denice přejasná, / nabízí a potahuje / Panna hvězda krásná: / vezmu křídla holubice / poletím k ní velmi prudce, / tam si odpočinu.*“⁵⁰ Takové texty představují typický projev poutních písní, pro které je charakteristický silně emotivně vybízející, dramatický tón se střídáním promluvových subjektů a přímým oslovením těch, kterým jsou zpěvy určeny. To může být nejčastěji Panna Maria, světci, ale i kolektiv poutníků. Panna Maria se poutníkovi nabízí a láká ho, slibuje mu milosrdenství, tím se právě ona stává pro autory zpěvů tak atraktivním námětem.

Když se pak přesuneme ke knihám z poutnických cest, najdeme v nich stručné pokyny pro individuální chování na cestě. Poutník nemá příliš mluvit, má zpívat s ostatními písně, nebo se mlčky, či hlasitě modlit. Klíčovou poutnickou „pomůckou je tedy modlitba, která je poeticky oslavována jako „veslo plavců“ či „svíčka ve tmě“. Klíčovou součástí poutnického repertoáru jsou duchovní písně. Jde o různorodé skladby, které jsou konkrétně zacíleny k danému poutnímu místu a poutní cestě, nebo – to je častější případ – se používají písně univerzální, někdy se kombinují oba typy.

Při postupném přibližování k poutnímu chrámu má člověk připravovat své srdce, zejména odhazovat tíživé myšlenky.

Důležitým okamžikem je tzv. poklona a pozdravení chrámu, tedy okamžik, kdy poutník poprvé zahlédne poutní kostel, cíl své cesty. Do Cesty svatohorské je zařazena tato píseň, která vítá chrám a zároveň poutníkovi dává instruktáž k rituálním úkonům: „*Pozdvihněte oči vaše milovníci, / uhlídáte Svatohorské Královny rezidence, / již se očím ukazuje, / co dávno*

---

⁴⁹ MALURA 2001, s. 37

⁵⁰ Tamtéž.

*srdce vinšuje [...] Před tvým chrámem ó Maria na kolena padáme, / a slzavýma očima první Zdravas skládáme.*⁵¹

Když pak poutník dorazí na místo, je jeho celý pobyt na poutním místě doprovázen krajními emocemi, které oscilují mezi prosbami a jáсотem. Při setkání se zázračným obrazem se doporučuje padnout na kolena. Poté má věřící „horlivě“ odříkat například emotivní Modlitbu k Panně Marii zázračné, jejímž základem jsou přirovnání uspořádána do řetězců v paralelních větných konstrukcích. Následují pak další zbožné praktiky a modlitby.

Poté co se poutníkovi dostane zaslíbení, odchází z poutního místa. Texty určené k loučení a odcházení mají v mnoha knihách nápadně příbuznou stavbu i shodné formulace. Jejich častým motivem je touha mluvčího ponechat své srdce u Panny Marie.

Byť různí autoři doporučují každý třeba jiné typy zpěvů, shodují se na tom, že poutníka má při odchodu z poutního místa provázet zpěv a modlitby.⁵²

Jak je již z předešlých řádků zřejmé, barokní poutě měly svůj řád, který byl spojen s hojnou a bohatou kulturou, která vtiskla Čechám originální, nezaměnitelný zjev. Spojíme-li si poutní místa, která už nám mnohdy mohou připadat všední, s poutní literaturou, rituálními úkony a zpěvy, mohou pro nás opět dosáhnout nových rozměrů. Poutnictví je fenomén, který přetrvává do dnešních časů a některých místech, jakým je např. Santiago de Compostela, mu neubývá na významu. Předešlých několik řádků nám tedy nemělo připomenout jen historický vývoj poutnictví, ale i jeho průběh a duchovní stránku věci.

6.2 POUTĚ NA HORU MATKY BOŽÍ

Doktorka Malúšková označuje za první poutníky, kteří začali chodit v zástupech na Lysou horu (původní název místa, kde byl později postaven klášter), děti. Ty tam chodily především v neděli a o svátcích. Doslovně píše, že: *„Přicházely v krásných průvodech za zpěvu mariánských písní. Na Hoře zpívaly a modlily se ke Královně nebes tak vroucně, jak toho jsou schopna jen čistá dětská srdce. Chvála Mariina z úst dětských! Tím chtěl Bůh zjevití své úmysly a ustanovení pro toho místo.*“⁵³

Dětská horlivost po několika letech ochabla a průvody ustaly a upadly v zapomenutí. Dr. Malúšková hovoří o tom, že dřívější pobožnost měla být obnovena, a to v míře ještě větší.

---

⁵¹ Tamtéž.

⁵² MALURA 2017, s. 38-46

⁵³ MALÚŠKOVÁ 1948, s. 3

Byly to opět děti, jejichž srdce byla od Boha roznícena láskou k přesvaté Panně Marii. Tobiáš Jan Becker vypravuje „*Dvě léta před tím, než se počal stavěti kostel, sdružili se hoši a děvčata z vlastního popudu jako před padesáti lety a šli v průvodu.*“⁵⁴ Tato dětská horlivost přilákala dospělé, kteří se k nim začali přidávat a na hoře se modlili dlouho před tím, než byla myšlenka na vybudování kláštera vůbec vyřknuta.

Jedním z nejvýraznějších rysů barokních slavností byla jejich estetizace. Využívalo se současně „*prostředků výtvarných, hudebních a scénických, jež se často pojilo s chápáním prostoru i krajiny, jako působivé kulisy, kladlo důraz na smyslové vnímání, uvolnění subjektu a svátečnímu prožitku.*“⁵⁵ Takto si působivě celistvé si můžeme představit i poutě na Horu Matky Boží. Po vystavení kláštera probíhaly nejčastěji poutě za posvátným mariánským obrazem, který byl za velkého slavnostního průvodu přenesen na Horu Matky Boží. K této příležitosti byly postaveny po cestě z města čtyři slavobrány, které byly ozdobené věnci a prapory. Obraz byl nesen pod nebesy, za ním kráčelo duchovenstvo a knížecí rodiny Althanů, Kolovratů a Nosticů. Za nimi pak v dlouhém průvodu kráčeli mariánští ctitelé a poutníci. Tobiáš Jan Becker pak promluvil pod širým nebem k několika tisícovému průvodu a zasvětil všechny Královně nebes.

Za staré latinské kroniky se dozvídáme o zaznamenaných zázracích, které se poutníkům po navštívení Hory Matky Boží udály. Můžeme si zde uvést pro představu tyto dva příklady:

Dcera Bedřicha Sundermanna z Velkých Modřan oslepla a byla půldruhého roku slepá. Všechny vymoženosti lékařské vědy ukázaly se bezvýslednými. Jediným útočištěm nešťastných rodičů zůstala Matka milosti na této posvátné Hoře. Otec sem putoval a před zázračným obrazem prosil za své dítě; když se vrátil domů, dítě vidělo. Naplněn radostí a vděčností spěchal znovu na Horu vzdát díky nebeské Královně. (r. 1708)⁵⁶

Jiří Adelbauer ze Seitendorfu náhle oněměl a mohl se dorozuměti jen posunky (s.27). Jeho rodina vynaložila vše, aby se otec uzdravil, ale všechny pokusy o navrácení řeči byly marné. Jedna naděje jim přece zůstala: zázračné místo – Hora Matky Boží. Dali zde sloužit mše svaté za nemocného otce, jimž byli nábožně přítomni. A výsledek? V tutéž hodinu, kdy byla

---

⁵⁴ MALÚŠKOVÁ 1948, s. 4

⁵⁵ VLNAS (ed.) (Josef Petrář) 2001, s. 74

⁵⁶ MALÚŠKOVÁ 1948, s. 27

na Hoře sloužena mše svatá, otec doma promluvil a jeho první slova byla : „*Ó svatá Maria králická, děkuji Ti tisícekrát, žes mi řeč navrátila.*“ (r. 1723)⁵⁷

Kláster se netěšil vysoké návštěvnosti jen díky mariánskému obrazu, ale také díky kapli Svatých schodů. I k těm od roku 1710 mířily desetitisíce poutníků.⁵⁸ V roce 1728 bylo zaznamenáno dokonce 152 000 příchozích. Což je i z dnešního pohledu, vzhledem k tehdejším podmínkám, naprosto úchvatné číslo.

Z dob, kdy působili na Hoře Matky Boží redemptoristé, měl poutní provoz stoupající tendenci. Ještě na počátku 20. století, roku 1902, přišlo podle jejich statistik kolem 60 tisíc poutníků, a to za jedinou sezónu.⁵⁹ Tento vysoký počet poutníků, kteří králický klášter navštívili, přispíval i k ekonomické stabilitě města, například díky prodeji nejrůznějších upomínkových předmětů.

7) Mariánská úcta a barokní zbožnost

„*Podobna ohromnému, požehnání plodícímu stromu, rozestírá mariánská úcta své větve nad širým katolickým světem.*“⁶⁰ Mariánská úcta je jedním z typických znaků katolické spirituality, která dávala barokní zbožnosti charakteristický zjev. V následující kapitola připomíná význam a historii tohoto fenoménu, který je dnes vnímán jako jeden z pilířů křesťanského učení a který po staletí silně ovlivňoval nejen výtvarnou kulturu. Neboť mariánská úcta a barokní zbožnost jsou silně propojeny, budou následující řádky spojené těmito dvěma tématy v jednu kapitolu.

Profesor J. Vávra hovoří o vývoji mariánského kultu v Českých zemích takto: „*Milá byla Maria Panna Čechům, milí byli Čechové Marii Panně.*“⁶¹ Tak napsal slavný náš Bohuslav Balbín, který nám zachoval zprávu o kultu Mariánském z nejstarších časů křesťanství v Čechách: „*Svatá kněžna Ludmila přijavši s manželem svým Bořivojem od sv. Metoděje víru křesťanskou, pojala zvláštní úctu k Matce Boží a co drahý klenot měla desku ze žlutého kovu ulitou, na níž se zřel vypouklý obraz Matky Boží s děťátkem.*“⁶²

---

⁵⁷ MALÚŠKOVÁ 1948, s. 28

⁵⁸ Obr. 3

⁵⁹ MACKOVÁ 2019, s. 137

⁶⁰ TÓTH 1936, s. 109

⁶¹ VÁVRA 1905, s. 149

⁶² VÁVRA 1905, s. 149-50

Tihamér Tóth hovoří ve své knize *Vítězství Kristovo* o mariánské úctě jako o něčem, co jsme převzali z Písma svatého. Upozorňuje na ní již ve výjevu z ráje (1. Moj. 3, 15). Ptá se tak: „*proč bychom neměli uctívati tu mocnou ženu, nejblahoslavenější Pannu, jejíž drtící moc proti hadu zasvitla slovem Božím jako první vzpružující paprsek k útěše celého lidstva!*“⁶³. Na tento výjev ze Starého zákona si pak odpovídá si zjevením archanděla Gabriela, který se zjevil Panně Marii a oznámil jí, že se stane bohorodičkou. Následuje pak ještě několik příkladů Nového zákona, které jasně zdůrazňují základy a důležitost mariánské úcty. Hovoří zde také o mariánské úctě jako o monumentálním zářícím dómu, jehož základy položili evangelisté Matouš a Lukáš, „*kterí několika málo slovy řekli o blahoslavené Panně to největší, co lze vůbec o nějakém člověku říci*“.⁶⁴ Svatý Jan Bosco pak hovoří o Panně Marii jako o „*příkladu člověka, který v lidských očích všechno ztratil a zůstal mu jenom Bůh. Proto je útočištěm zarmoucených. V našich modlitbách se stává přímělkyní za ty, kteří se ocitli na pokraji zoufalství a malomyslnosti, za ty, kteří jsou ohroženi malověrností.*“⁶⁵

Jak je zřejmé z několika předešlých řádků, mariánská úcta provází civilizaci po dlouhou dobu, v podstatě od časů, kdy se křesťanství prosadilo jako hlavní civilizační faktor a jednotící prvek. Ani velké schizma roku 1054, ani odštěpení protestantských církví v 16. století, ba ani osvícenství, neopohanství či socialistická a sociální hnutí všeho druhu pozdějších dob nevedla k úplnému vymýcení projevů mariánské úcty z každodenního života. Přestože se často jedná jen o podvědomé či přímo nevědomé aktivity, s Pannou Marií se setkáváme dnes a denně. V krajině i v lidských sídlech se s ní setkáváme prostřednictvím sakrálních staveb, toponym či třeba torz historických artefaktů. V současných i historických i kulturních dílech se objevují mariánské motivy nejrůznější provenience i podoby, mariánské písně lze slyšet takřka ve všech žánrech, od klasiky až po pop-kulturu. Proto má smysl se mariánskou úctou samotnou i jejímu nejrůznějšímu projevy zabývat.

Úcta k Panně Marii je dnes vnímána především jako jeden z pilířů katolické věrouky. Avšak Panna Marie byla součástí křesťanství, křesťanské tradice i náboženských kánonů vždy. Zvláštní úctu jí začali projevovat naši předkové od středověku, zejména v 11. století.⁶⁶

Výtvarné umění období středověku se v českých zemích, a nejen v nich, nese v duchu zesílení mariánské úcty. „*Kult Panny Marie, zdůrazňován tolik sv. Bernardem a cisterciáky,*

---

⁶³ Tamtéž.

⁶⁴ TÓTH 1936, s. 110, 168

⁶⁵ BAŠTA, 2015, s. 31

⁶⁶ Tamtéž.

dodal křesťanské víře na ženské něžnosti. Záhy, nejdříve v cisterciáckem Burgundsku, vystřídala Matka boží svého Syna na tympanonech hlavních portálů. Byly jí zasvěcovány katedrály, stávala se patronkou měst a zemí. Siena si po vítězství nad Florencií začala říkat „Město Panny Marie“ (civitas Virginis) a Bavorsko ji prohlásilo za svou ochránkyni.“⁶⁷ Tak ve středověku započala svérázná a velmi silná úcta k Matce boží, která se prolínala celým středověkem. V dobách husitských nastalo v mariánské úctě úpadku.⁶⁸

Po rozštěpení křesťanstva na katolickou a protestantskou větev se mariánská úcta s okázalými projevy zbožnosti stala jedním z poznávacích znamení Římu věrných křesťanů. V našich zemích je rozmach úcty k Bohorodičce spjatý s rekatolizací českých zemí v 17. a 18. století. Jedním z výrazných projevů rekatolizace i mariánské úcty je pak množství zázraků, připisovaných mariánským obrazům, sochám či jiným předmětům. Kolem nich postupně, spontánně i organizovaně, vznikaly svatyně, poustevny, poutní místa i celé sakrální komplexy, které dohromady formulovaly duchovní rozměr našich předků a dodnes určují ráz české krajiny.⁶⁹

Výrazný mezník ve významu bohorodičky se objevuje po 19. ekumenickém koncilu, tzv. Tridentském koncilu, kdy jí byla přisouzena nová úloha. Posvátná synoda stanovila, aby především v kostelích byly uctívány obrazy Ježíše Krista, Panny Marie a jiných svatých a aby jim byla prokazována patřičná úcta a čest.⁷⁰ „Barokní mariologii založily práce jezuitů, kapucínů a servitů. V roce 1602 použil poprvé Ital Mikuláš Nigido pojmu mariologie. Velkým přínosem pro rozvoj mariologie byly zejména knihy Georga z Rhodu (*De Maria Deipara*)“⁷¹ a mnoho dalších spisů tehdejších teologů. V reakci na to byla na konci 18. století mariánská úcta označena osvícenskými teology za přehnanou a kritizována státními úřady za doby Josefa II. Na obranu Panny Marie vystoupil Virgil Sedlemayer (bavorský benediktýn) a zakladatel řádu redemptoristů Alfons z Liguori.⁷²

Jak je snad již z předešlých řádků zřejmé, byť není Panně Marii v katolické církvi prokazována stejná úcta jako Bohu, která se průběhu tisíciletí měnila, úcta k Panně Marii nejrůznějšími formami transformovala a silně ovlivňovala nejen výtvarné umění. Jedním

---

⁶⁷ LAROUSSE 1969, s. 354

⁶⁸ Tamtéž., s. 151

⁶⁹ TÓTH 1936, s. 110, 168

⁷⁰ <http://www.liturgie.cz/clanky/a/tridentsky-koncil-o-liturgii?msclid=a545d74cae9911ec915fbc3c16b32cab> (naposledy navštíveno 5.3.2022)

⁷¹ ROYT 2000, s. 15

⁷² ROYT 2000, s. 16

z období, kdy nejvíce zesílila mariánská úcta bylo právě období baroka a tak je mariánská úcta silným prvkem barokní zbožnosti v Čechách.

8) JERUZALÉMSKÝ CHRÁM

Jeruzalémský chrám, který je známý také jako První chrám, nebo také Šalamounův chrám, je podle bible prvním židovským chrámem v Jeruzalémě a jediným místem obětí centralizovaného kultu. Na následujících stránkách bude připomenut jeho výskyt a význam ve Starém zákoně, jeho následná transformace a pochopení v průběhu staletí a budou zde připomenuti zástupci tohoto archetypu jak ve světě, tak v Čechách.

8.1 Historie, forma a význam Jeruzalémského chrámu

Když byl lid Izraele na poušti, Mojžíš postavil svatostánek v souladu s Božími příkazy v sedmi etapách, což odpovídá šesti dnům stvoření a sedmému dni Božího odpočinku. Mojžíš dostal příkaz postavit svatostánek a jeho obsah podle plánu, který mu byl ukázán na hoře. Archa úmluvy měla být vyrobena z nezničitelného dřeva. Hlavním řemeslníkem byl Bezalel, naplněný duchem Božím v moudrosti, znalostmi a dovednostmi. Uvnitř svatostánku byla slitovnice (slitovnice byla symbolem Božího trůnu na nebesích) a při ní dva cherubové⁷³: „odtud“, řekl Bůh Mojžíšovi: „*Budu tě učit a mluvit s tebou, to znamená nad slitovnicí, mezi dvěma cheruby, kteří budou nad truhlou svědectví – vše, co skrze tebe přikážu, přikážu synům Izraele*“⁷⁴. Svatostánek – a v něm neporušitelná archa s uloženými příkázáními tedy nebyly jako žádné jiné artefakty na zemi; a v Písmu ustanovily existenci nebeských ideálů, věrohodně čtenými pozdějšími generacemi.⁷⁵

Dosud nebyly nalezeny žádné archeologické pozůstatky Prvního chrámu. Jeho strukturu si však lze lépe představit z podrobností uvedených ve třech starozákonních zdrojích: Král 6-8, Letopisy 2-4 a Ezechiel 40-6. I když v nich jsou občas nesrovnalosti, obecný nástin se objevuje s poměrnou jasností.⁷⁶ Na následujících řádcích si připomeňme pár příkladů popisu chrámu, abychom získali lepší podobu o podobě chrámu. Plán svatostánku byl základem pro chrámy v Jeruzalémě. Svatyně Šalomounova chrámu byla podlouhlý blok. Portikus vedl do

---

⁷³ Obr. 4

⁷⁴ GRIFFITH-JONES, FERNIE 2018, s. 7

⁷⁵ Tamtéž.

⁷⁶ COMAY 1975, s. 46

dvou místností: portikus byl 10 loktů hluboký a táhl celých 20 loktů na šířku vnější síně a svatyně. Vnější síň byla 40 loktů dlouhá, 20 široká a 25 vysoká; a za ní stála nejvnitřnější svatyně svatých, krychle 20 x 20 x 20 x loket. Obě místnosti byly vyzdobeny stromy a ovocem a měly připomínat ráj. Ve svatyni svatých stála Archa úmluvy. Za Archou byl další pár obřích cherubů. Jejich křídla byla roztažená; vnější konec křídel každého cherubína se dotýkal stěny, vnitřní konec křídel se dotýkal ostatních.⁷⁷

První myšlenka, která může dnešního čtenáře napadnout, je, že rozměry chrámu byly poměrně malé. To, jaké slávě se svatyně těšila, by naznačovalo impozantnější výstavbu. Nedostatek velikosti a blízkost paláce přiměly některé teoretiky k domněnce, že budova mohla být původně navržena jako královská kaple, jako jsou ty, které vznikaly na dvorech jiných blízkovýchodních panovníků. Přesto ve skutečnosti sloužila jako ústřední svatyně a poutní místo pro celý národ. To především z toho důvodu, že v sobě skrývala nejposvátnější předmět, Archu úmluvy. Je třeba mít na paměti, že interiér chrámu nebyl místem shromáždění, jako je tomu v dnešní židovské synagoze, křesťanském kostele nebo muslimské mešitě. Chrám byl především domem bohů, obydlí pro Schechinah, Božskou Přítomnost, jako byl starý pouštní Tabernacle.⁷⁸

Profesor Pavlíček pak také popisuje, jak dal král Šalamoun vytvořit „*dva bronzové sloupy; jeden sloup byl vysoký osmnáct loket a dal se obepnout šňůrou dvanáct loket dlouhou; stejně jako sloup druhý. Udělal též dvě hlavice, odlité z bronzu, a nasadil je na vrchol sloupů; jedna i druhá hlavice byly vysoké pět loket. Na hlavicích, které byly na vrcholu sloupů, bylo proplétané mřížování s řetízkovými ozdobami. Sedm jich bylo na jedné i na druhé hlavici. Ke sloupům udělala dvě řady granátových jablek kolem každého mřížování přikrývajícího hlavici na vrcholu sloupu; stejně to udělal s druhou hlavici. Hlavice na vrcholu sloupů v sinici chrámové byly zakončeny lilii čtyři lokty vysokou.*“⁷⁹ Sloupy Jeruzalémského chrámu tak vymezovaly jakýsi časoprostorový „práh“. To si můžeme vyložit jako místo kde jediné bylo možné překročit hranice posvátného okrsku Chrámu, přejít z jedné identity do druhé, z přirozeného času do bezčasí. Motiv sloupů si postupem doby získal výrazně triumfální charakter, díky odkazům na krále Šalamouna a jeho mocné království, především ve smyslu duchovním jako anticipace Kristovy tisícileté říše. Můžeme si zde uvést jakožto příklad toho,

---

⁷⁷ GRIFFITH-JONES, FERNIE 2018, s. 7

⁷⁸ COMAY 1975, s. 47

⁷⁹ Moravica 2-2004, PAVLÍČEK 2004, s. 265

kdy sloupy plnily funkci překročení onoho „prahu“ například náměstí ve Vincenzi či Ravenně. Tamní sloupy taktéž vyznačují překročení z jednoho časoprostoru do druhého.⁸⁰

Půdorys chrámu se řídil architektonickým vzorem, který byl v těch dobách v tamních krajích běžný. Mezi pozoruhodné paralely, které archeologové odkryli patří dva malé chrámy. Ten první se nacházel u kananejského města Hazor v severovýchodním Izraeli, zničený Jošuem ve třináctém století před naším letopočtem. Tím druhým byl malý Syro-Hittie chrám královské kaple v Tel Tainet v severní Sýrii, pocházející z osmého, nebo devátého století před naším letopočtem. V každém z těchto dvou případů se nacházela veranda, hlavní chrám a vnitřní kaple. Ve svém vzoru jsou si také podobné s kanaánskými chrámy z období pozdní doby bronzové, které byly vykopány v Lachish a Breit, které jsou o několik století starší než Šalamounův chrám.⁸¹

Zde jsou tedy alespoň v krátkosti uvedeny příklady toho, jak byl Šalamounův chrám vystaven a vyzdoben, aby si čtenář dokázal udělat alespoň malý nástin toho, jak mohl chrám vypadat a jakého významu nabýval.

8.2 Jeruzalémský chrám jako archetyp sakrální stavby ve světě

Šalamounův chrám je už od dob raného křesťanství považován za jedinečný archetyp sakrální stavby. Jak bylo již výše uvedeno, architektonický půdorys, jaký má Jeruzalémský chrám, byl tehdy běžný. S časem ale začal jeho archetyp nabývat na významu. Jeho popis, který najdeme ve Starém zákoně, stál u zrodu středověkých katedrál. Renesance se mu pak pokoušela dát novou formu, která by korespondovala se znovu objeveným ideálem centrálních staveb. V období manýrismu se stal Šalamounův chrám předmětem zájmu španělských učenců a teoretiků architektury, jejichž působení bylo spjato se dvorem Filipa II. Španělského, který byl velkým milovníkem architektury. A právě v on nařídil výstavbu El Escorialu, „nového Šalamounova chrámu“.⁸²

Řecký církevní učitel třetího století našeho letopočtu, Origenes byl jedním z prvních, kteří porozuměli vztahu mezi Novým a Starým zákonem. S velkou důsledností aplikoval metodu typologického paralelismu, kterou převzal od Filóna z Alexandrie a označil za prefiguraci křesťanského kostela Šalamounův chrám. Středověké liturgické spisy pak tuto představu

⁸⁰ Moravica 2-2004, PAVLÍČEK 2004, s. 266

⁸¹ COMAY 1975, s. 48

⁸² Moravica 2-2004, PAVLÍČEK 2004, s. 265

přežaly a rozšířily.⁸³ Jedním z nejvýznamnějších tvůrců rekonstrukce Šalamounova chrámu, kteří na tuto rekonstrukci navázali, byl španělský jezuita Juan Bautista Villalpando. Ten v letech 1596-1604 publikoval v Římě dílo *In Ezechielem explanationes*. Z jeho výkladu starozákonní knihy Ezechiel nás zajímá především druhý díl, kde Villalpando rekonstruoval prorokovu vizi chrámu v novém Jeruzalémě. Následně jej ztotožnil se stavbou krále Šalamouna a v rámci eschatologického charakteru vidění povýšil starý židovský Jeruzalémský chrám na budoucí křesťanský chrám křesťanské církve, již je Kristus novým králem.

Obdobně pragmatický jako v teologické interpretaci byl španělský jezuita i při stanovení slohového charakteru onoho Chrámu.⁸⁴ „*Využil sice mýtických rozměrů, které byly nepřímou – vztahem k pouštnímu setkávání – určeny samotným Bohem, ale celou stavbu pevně zařadil do Vitruviánské tradice, která je v Šalamounově chrámu vyjádřena nejdokonaleji. Ba co víc, Chrám byl dle Villalpanda svými proporcemi, danými důslednou aplikací zlatého řezu tzv. šalamounovským řádem – jenž byl jakousi superpozicí řádu korintského, obohaceného o motivy obsahově blízkých emblematických – východiskem pro Vitruviovy sloupové kánony. Právě tato symbióza biblické architektury s estetickými požadavky doby a spojení esoterických prvků s vědeckými postupy, zajistily Villalpandově rekonstrukci popularitu po celé Evropě, bez ohledu na náboženskou orientaci té které země. A tak mezi těmi, u kterých je shledáván Villalpandův vliv, jsou uváděni Juan Caramuel de Lobkovitz, Johann Bernard Fischer von Erlach, ale i Solomon de Bray nebo Christopher Wren.*“⁸⁵ Pokud se ještě vrátíme k myšlence chrámu jako místa setkání a zjevení v sakrálním prostoru, Villalpando v jedné z kapitol vychází z etymologie hebrejského výrazu pro chrám. Tím pojmem je *el hahecal* a vyvozuje z něj výraz pro vnitřní aulu chrámu, jednak ze slovesa „jít, kráčet, postupovat“ a ze slovesa „vidět“ a tak vnímá svatyni samotnou jako místo setkání a zjevení. Analogií vstupu Hospodinovy slávy do svatyně je podle dalšího výkladu inkarnace Božského Slova do Mariina lůna. Obdobné mariánské evokační a ideologické příznaky souvisí s diskuzí na téma Neposkvrněného početí Panny Marie. Villalpandův výklad tak nepřináší teologicky nové myšlenky, ale pobízí k životu ve vizuálních formách.⁸⁶ Vedle ovlivnění v teoretické a teologické rovině nalezneme u některých z nich i konkrétní díla založená na myšlence Šalamounova chrámu jakožto podobenství Božího království.

---

⁸³ BRONKOVÁ 2007, s. 101

⁸⁴ Historická Olomouc XIII., PAVLÍČEK 2002, s. 253

⁸⁵ Historická Olomouc XIII., PAVLÍČEK 2002, s. 253

⁸⁶ BRONKOVÁ 2007, s. 109, 110

Zajímavé je také badatelské směřování Juana Antonia Ramíreze. Při jeho stipendijním pobytu ve Warburgově institutu v Londýně shromažďoval podklady pro zamýšlenou studii o Šalamounově chrámu a jeho pozdějších rekonstrukcích. Historické pokusy o rekonstrukci této stavby se vyznačovaly pro něj zajímavým prostoupením literatury, vizuálních tradic a archeologických poznatků. Podle Ramíreze je možné zkoumat tyto rekonstrukce jako jakousi konstantu křesťanského architektonického uvažování, ale také je lze nahlížet skrze jednotlivé styly a periody tradičních dějin umění – mnohdy odrážely převládající stavební tendence doby, v níž vznikaly.⁸⁷

Pokud se podíváme například na motiv citování sloupů Jachin a Boaz před hlavním vstupem do Šalamounova chrámu, můžeme genezi tohoto motivu nalézt v hluboké minulosti a to až do období raně křesťanského umění. Pokud se přesuneme do 17. století do Říma, uvidíme, že naprosto originálním a jedinečným způsobem jej ztvárnil Gian Lorenzo Bernini, když motiv „bronzových sloupů“ použil jako základní téma Baldacchina v chrámu sv. Petra, nacházejícího se v Římě. Sloupy baldachýnu nad hlavním oltářem, pod nímž je zároveň pochován první papeže sv. Petra, jsou ze stylového hlediska výrazně hybridním útvarem. Zcela zřetelně se v nich střetává starozákonní literární popis a antická výtvarná tradice. Zde, stejně jako u Villalpanda, je takzvaný šalamounovský řád těchto sloupů jakousi superpozicí řádu korintského, obohaceného o motivy obsahově blízkých emblematických. Splynutí židovsko-antické tradice je zcela na místě, neboť v obou kulturách hrál motiv sloupů obdobně silnou roli. Sloupy totiž měly téměř vždy význam při označení prahu, místa ve kterém přecházíme z jednoho prostoru do druhého, z jedné skutečnosti do druhé. S velmi podobnou funkcí sloupů se později setkáme například v Benátkách. Tam sloupy sv. Teodora a sv. Marka jasně označují „práh“ města, kterým do něj vstupovali návštěvníci.⁸⁸ Nejčastěji byl citován šalamounovský řád, pod jehož vlivem byly koncipovány stěny interiérů kostelů. Někdy bylo využito formální skladby průčelí Šalamounova chrámu pro obdobné upořádání fasády stavby. Blízkou variantou Villalpandova blokového a bohatě zdobeného průčelí dominikánského kostela Ss. Domenico e Sisto v Římě od architekta Vincenzy della Greca, jež bylo nově vybudováno v letech 1653-1667.⁸⁹

---

⁸⁷ KOLICH 2017, s. 54

⁸⁸ Moravica 2-2004, PAVLÍČEK 2004, s. 266

⁸⁹ Historická Olomouc XIII., PAVLÍČEK 2002, s. 254

8.3 Jeruzalémský chrám jako archetyp sakrální stavby v Čechách

Myšlenka rekonstrukce Jeruzalémského chrámu u nás sílila a byla několikrát realizována okolo roku 1700 a to především při královehradeckém biskupství. Biskupové Jan František Kryštof Talmberk a následně Tobiáš Jan Becker zde nechali v rozmezí jednoho desetiletí vybudovat dokonce tři kostely, které se nesly v duchu Šalamounova chrámu.⁹⁰

V českém prostředí se můžeme s nejpřesnější variantou Villalpandovy rekonstrukce v Podlažicích, kde se nachází barokní kostel sv. Markéty Antiochijské. Pro stavbu kostela se rozhodl na konci 17. století již výše zmíněný královehradecký biskup Talmberk. Tento kostel je, jak uvádí prof. Pavlíček, nejpřesnější a nejstarší variantou Villalpandovy rekonstrukce Jeruzalémského chrámu. Biskup se tak pokusil typologicky ztotožnit s králem Šalamounem. Ten se jak se kdysi ocitl v podobné situaci: Šalamoun poslal sýrskému králi Chíramovi vzkaz: „Ty víš, že můj otec David nemohl vybudovat dům jménu Hospodina, svého Boha, pro boje, které vedl s okolními nepřáteli, dokud mu je Hospodin nepoložil pod nohy. Teď mi však Hospodin, můj Bůh, dal ode všech okolních nepřátel odpočinutí, nehrozí mi protivník ani žádná zlá událost. Proto jsem se rozhodl vybudovat dům jménu Hospodina, svého Boha...“.⁹¹Zřejmou událost starozákonního textu podporuje samotný smysl Šalamounova vzkazu, kterým žádal krále Chírama o dřevo na stavbu chrámu. Dřevo mělo být „cedrové i cypřišové“ a mělo být bráno z „hory Libán“, česky „Bílé hory“. Královehradecký biskup si vykládal události Bílé hory jakožto znamení na výstavbu chrámu díky němuž mohl oslavit Boha stavbou toho nejposvátnějšího chrámu.⁹²

Dalšími z klášterních areálů, kde můžeme sledovat inspiraci Šalamounovým chrámem je bývalý premonstrátský klášter Hradisko u Olomouce, Loucký klášter u Znojma, kostel Nanebevzetí Panny Marie v Polné u Jihlavy, který se nejvíce blíží Villalpandově rekonstrukci co se rozvržení hmot exteriéru týče, či kostel Nejsvětější Trojice v Chrasti, jehož základní kámen položil roku 1710 taktéž královehradecký biskup Tobiáš Jan Becker.⁹³

Dalšími místy, kde můžeme v Čechách pozorovat inspiraci Šalamounovým chrámem je například kostel Narození Panny Marie v Dašicích, kostel sv. Barotloměje v Bystrém, či farní kostel Nanebevzetí Panny Marie v Polné u Jihlavy.

⁹⁰ Historická Olomouc XIII., PAVLÍČEK 2002, s. 254-255

⁹¹ Historická Olomouc XIII., PAVLÍČEK 2002, s. 255

⁹² Historická Olomouc XIII., PAVLÍČEK 2002, s. 255

⁹³ Historická Olomouc XIII., PAVLÍČEK 2002, s. 256 - 257

8.4 Jeruzalémský chrám na Hoře Matky Boží

Pro poutní komplexy je typické využití symbolických forem, zejména při půdorysech chrámu.⁹⁴ Na Hoře Matky Boží u Králík se objevuje motiv posvátného okrsku obklopujícího Chrám v podobě poutních ambitů a klášterních budov, čímž se králický klášter řadí mezi početnější skupinu klášterních areálů, u kterých je konstatována inspirace Šalamounovým chrámem. Do této můžeme zařadit také Hradisko u Olomouce a Louka u Znojma.⁹⁵

Hora Matky Boží u Králík je tedy zcela jasným příkladem fenoménu rekonstrukce Šalamounova chrámu. Jak už bylo řečeno výše, sloupy Jeruzalémského chrámu vymezovaly časoprostorový práh. Jako první vstup, prostoupení za hranice posvátného okrsku, můžeme vnímat už barokní kulisovou bránu, která nám zahajuje poutní cestu na Horu Matky Boží. Tento vstupní portál zdobí z jedné strany sochy Mojžíše a Davida⁹⁶ a ze strany druhé sochy sv. Jana Křtitele a sv. Lukáše Evangelisty⁹⁷. Cesta ke klášteru vede Svatou cestou, při které stojí 6 kaplí s pašijovými výjevy.

Celý barokní urbanistický komplex se nám naplno otevírá po vystoupení nahoru k poutnímu místu. Tam zakončují pašijový cyklus dvě kaple s motivy Ukřižování a Oplakávání a od nich ke vstupu do kláštera vede monumentální schodiště o sedmkrát sedmi stupních⁹⁸. Na konci schodiště se nachází barokní brána, kde je nad vstupními dveřmi vytesán znak Tobiáše Jana Becketa a na jejímž vrcholku je socha archanděla Michaela. Pod pojmem *el hahecal*, ze kterého se vyvozuje výraz pro vnitřní aulu chrámu, můžeme sledovat inspiraci pojmem *el hahecal*. Jednak se z něj vyvozuje výraz pro vnitřní aulu chrámu či další výrazy jako „jít, kráčet, postupovat“ a ze slovesa „vidět“ a tak vnímá svatyni samotnou jako místo setkání a zjevení. Analogií vstupu Hospodinovy slávy do svatyně, či výklad neposkvrněného početí je podle dalšího výkladu inkarnace Božského Slova do Mariina lůna. A tak můžeme monumentální vstupní bránu na Hoře Matky Boží vnímat jako vstoupení na posvátné místo, do Mariina lůna. Při ohledu na to, v jaké době byl klášter stavěn je tento názor poměrně oprávněný.

---

⁹⁴ ROYT 2005, s. 91

⁹⁵ Historická Olomouc XIII., PAVLÍČEK 2002, s. 256

⁹⁶ Obr. 5

⁹⁷ Obr. 6

⁹⁸ <https://pamatkovykatalog.cz/schodiste-se-vstupni-branou-a-kaplemi-ukrizovani-a-oplakavani-16406988>
(naposledy navštíveno dne 25.2.2022)

Poutní areál tvoří dvě obdélná nádvoří, každé jiných rozměrů. Na předním nádvoří, někdy také Nádvoří poutníků, se nachází kaple Svatých schodů a studánka Panny Marie, kam taktéž poutníci putovali po staletí. Vchod do kostela navazuje svým vstupem na přední nádvoří, prochází skrze ambity a jeho větší část je zasazena do druhého nádvoří. Za ním se nachází další místnosti, jako jsou kuchyně, refektář, skriptorium a knihovna.

Pokud si pomyslně přiložíme na Villalpandovu rekonstrukci Šalamounova chrámu schématický půdorys králického kláštera⁹⁹ uvidíme, že architekt se inspiroval ústřední částí prvního Jeruzalémského chrámu. Vzal z něj tedy výseč toho nejposvátnějšího co v sobě Jeruzalémský chrám ukrýval. Kostel má podobu bazilikálního trojlodí s emporami a pravoúhlým chórem s ochozem a udržuje si svou pravoúhlou blokovitost chrámu. Zároveň ve umístění kostela v celém klášteře koncipováno stejně, jako umístění svatyně Šalamounova chrámu, kde byla uložena Archa úmluvy. I v tom můžeme sledovat inspiraci Šalamounovým chrámem. Celý půdorys Jeruzalémského chrámu je složen z pravoúhlých bloků.

9) SVATÉ SCHODY

9.1 Historie a význam Svatých schodů

V tato kapitola se bude věnovat svatým schodům (Scala Santa). Podle křesťanské legendy jsou to schody, po kterých několikrát kráčel Ježíš Kristus v paláci Piláta v Jeruzalémě a tím se stávají jedním z významných prvků křesťanské pobožnosti a křesťanského umění. Nejprve zde bude připomenut význam a původních svatých schodů. Poté jejich zastoupení ve světě a u nás.

Svaté schody jsou jednou z nejdrahocennějších památek na umučení Ježíše Krista. Ze svatého evangelia víme, že Kristus byl, po svém postupném zajetí a následném odsouzení židovskou veleradou, v den svého umučení jej předvedli k římskému vladaři Pilátu Pontskému. Zde Kristus kráčel do soudní síně po 28 mramorových schodech poprvé. Kristus po těchto schodech kráčel dohromady třikrát nahoru a třikrát dolů.¹⁰⁰ Svaté schody pocházejí ze schodiště v hradu Antonina v Jeruzalémě. Těmito schody stoupal trním korunovaný a zbičovaný Ježíš Kristus k Soudnímu stolci Piláta Pontského, aby si zde vyslechl rozsudek

---

⁹⁹ Obr. 8

¹⁰⁰ ŠKRDLÍK 1942, s. 15

k ukřižování. 28 mramorových schodů, obložených dřevem nechala do Říma přivést ve 4. století matka císaře Konstantina, císařovna Helena. Otvory ve schodech, orámované bronzem, označují stopy Kristovy krve, které zde zanechaly jeho nohy, když po těchto schodech stoupal.

Pro tyto schody byla vystavěna kaple nazvaná Scala Sancta, Svaté schody¹⁰¹. Nejdříve byly schody umístěny v prostorách staré rezidence římských papežů v Lateránském paláci. V roce 1585 nařídil papež Sixtus V. jejich přemístění do naproti stojící budově s papežskou kaplí, které se kvůli velkému množství uložených relikvií říkalo Sancta Sanctorum (Svatyně svatých). Budova Svatých schodů je svým průčelím, horizontálně členěným na dvě patra, otočena do náměstí Piazza di San Giovanni in Laterano. Z přízemí se do patra vystupuje po schodech, po nichž věřící vystupují po kolenou, a na každém stupni odříkávají modlitby.

K jižní části budovy přiléhá z vnějšku unikátní výklenek zvaný Leoninum Triclinium – je to pozůstatek části někdejšího salónu, postaveného papežem Lvem III. podle vzoru místnosti v císařském paláci v Konstatntinopoli zvané triklinium. Výklenek je vlastně závěrem místnosti, která byla součástí papežského paláce v Lateránu. Když koncem 16. století nařídil papež Sixtus V. demolici starého paláce, přikázal zachovat zeď a přistavět jej v papežské kapli Sancta Sanctorum. Nejcennější částí výklenku je mozaika v byzantském stylu pocházející z roku 800.¹⁰² Za svůj přídomek Sancta Sanctorum vděčí cennému pokladu relikvií, ke kterému patří podobizna Krista, která je podle tradice „acheiropoeton“ (nevytvořená lidskou rukou). Kaple se stala cílem poutníků a také symbolem. A právě po vzoru lateránské Santa Scaly začaly postupně vznikat podobné kaple na dalších místech po Evropě.

Kultovní schodiště vychází z lateránského vzoru, na kterém věřící konají modlitbu, po kolenou stoupají vzhůru a během toho se modlí i k různým relikviím, které jsou uloženy v jednotlivých stupních. Po výstupu na vrchol schodiště konají krátkou pobožnost v kapli a (ve většině případů) bočními schody scházejí dolů.¹⁰³ Papež Lev IV. (pont. 847-855) a Paschal II. (pont. 1099-1118) za účelem povzbuzení věřících k návštěvě svatých schodů propůjčili odpustky devíti let za každý stupeň, kdykoliv jej křesťan vystoupá nařizeným způsobem, tzn. vystoupá po nich po kolenou „se srdcem aspoň lítostí naplněným, rozjímající při tom utrpení

---

¹⁰¹ Obr. 9

¹⁰² schnablova.net (naposledy navštíveno dne 12.12.2021)

¹⁰³ ŘÍHOVÁ 2020, s. 15

Páně.¹⁰⁴ Papež Pius VII. (pont. 1800-1823) pak potvrdil platnost odpustků a prohlásil, že je možné věnovat je také duším v očistci.¹⁰⁵

Druhé Svaté schody v Římě nalezneme v ulici Borgo Santo Spirito¹⁰⁶. Při vstupu, který vede ke Svatým schodům najdeme fresku Ježíše Nazaretského umístěnou do průčelí vstupního portálu. Nad schody se tyčí socha ukřižovaného Krista.

V italském městě Campli¹⁰⁷ se nachází kaple Svatých schodů roku 1772. I zde musí kající vystoupat po schodech při modlitbách po kolenou. Náboženskou hodnotu Svatých schodů zde silně umocňuje výmalba kaple. Ten, který stoupá po schodech, nahoru i dolů, sleduje utrpení, smrt a vzkříšení Ježíše Krista skrze obrazy, které se nachází na bočních stěnách kaple. Na vrcholu Svatých schodů pak opět nalezneme Sancta Sanctorum. Uvnitř se nachází třísky z Kristova kříže a relikvie, uschované v relikviářích neapolské školy. Schodiště při sestupu má jasnější a živější barvy. Ty evokují Kristovo vzkříšení a symbolicky naznačují očištění věřících po získání odpustků. Celý tento obrazový cyklus je dílem Terama Vincenza Baldatina, který toto své dílo dokončil roku 1781.¹⁰⁸ První část cyklu, při které kající stoupá po schodech nahoru, se skládá z šesti monumentálních obrazů

Podíváme-li se do slovenského prostředí, můžeme hovořit o ojedinělém poutnickém místě, františkánském kostele Malacky. Při něm se též nachází kaple Svatých schodů¹⁰⁹. Nejstarší zmínky o klášteře pochází z roku 1647. Malacký františkánský kostel až překvapuje svou výškou a pyšní se nádherným hlavním oltářem. Oltář je barokní a pochází z roku 1720. I zde je ústředním motivem socha Neposkvrněného početí Panny Marie, která je též patronkou kostela. Nachází se zde také kaple Panny Marie Sedmibolestné. Na Slovensku je to jedinečné středisko řádu Panny Marie Sedmibolestné. Taktéž i zde se nachází loretánská kaple.

Kaple Svatých schodů byla vysvěcena 28. prosince roku 1660 biskupem Tomášem Pálffym, bratrancem zakladatele Pavla Pálffyho. Kaple je poměrně velkých rozměrů. Nachází se zde dvoje schodiště, která ač jsou stejných rozměrů, mají jiný význam a jsou rozdělena zdí. Obě z nich mají 27 schodů, ale posvěcené jsou pouze levé schody, po kterých může věřící vystoupat pouze po kolenou. Taktéž i zde jsou uchovávány relikvie svatých. Z nich

---

¹⁰⁴ POSTŘIHAČ 1903, s. 4

¹⁰⁵ Tamtéž.

¹⁰⁶ Obr. 10

¹⁰⁷ Obr. 11

¹⁰⁸ scalasantacamplici.it/it/santuario-della-scala-santa.php (naposledy navštíveno dne 12.12.2021)

¹⁰⁹ Obr. 12

nejvýznamnější jsou relikvie sv. Valentýna, sv. Deteria a sv. Blaženy. Cestu po schodech nahoru zakončuje oltář svatého Kříže.¹¹⁰

9.2 SVATÉ SCHODY V ČECHÁCH

V baroku velmi silně zesílila tendence stavby napodobenin kaple Svatých schodů a nebylo tomu jinak ani u nás. Právě sílící barokní zbožnost nabádala z zakládání poutních míst a s nimi spojenými kopiemi svatyň.

Asi nejvýznamnějším poutním místem v Čechách se stala Svatá hora u Příbrami, k ní vede schodiště, které i přes to, že má 365 stupňů, bývá někdy nazývané jako Svaté schody. Nápodobě římského originálu se poprvé více přiblížily Svaté schody v Olomouci¹¹¹, ty vznikaly v letech 1702-1726 při františkánském klášteře sv. Bernarda. Tyto schody byly ale roku 1799 zrušeny.¹¹²

Z pražského prostředí je nutné připomenout chrám na Karlově, který založil císař Karel IV. Po jeho založení jej dal do péče lateránským kanovníkům řehole sv. Augustina, kteří při něm od jeho vysvěcení roku 1377 až do zrušení kláštera v roce 1785 blahodárně působili a zvláště v 17. a 18. století se tam snažili vytvořit českou Palestinu. Při karlovském chrámu založená památná Betlémská jeskyně a v letech 1708-1711 nad ní byly zřízeny svaté schody, připodobňující se svatým schodům v Římě. Opět zde tak můžeme vidět 28 stupňů z českého červeného mramoru. Do každého z nich, vpravo i vlevo, je umístěn mosazný křížek, pod nímž jsou uloženy ostatky svatých, které většinou pochází z římských katakomb. Na druhém, jedenáctém a dvacátém osmém schodu jsou uprostřed zasazeny velké ozářené kříže, připomínající místa, na kterých Ježíš Kristus krvácel. Pod těmito schody jsou uloženy ostatky vzácnější. Duchovní správce Antonín Postřihač ve svém spisu o svatých schodech na Karlově hovoří o způsobu, jak zbožně kráčet po kolenou až nahoru dvacátému osmému stupni a poté k oltáři Ježíše Krista na hoře Olivetské, soše Ježíše Krista u sloupu a soše svaté Veroniky. Při přípravné modlitbě pod schody prosí věřící Boha o pomoc a oslavuje Otce, Syna i Ducha svatého. Následných 28. stupňů se nesou modlitby v duchu kajícího smilování a díky k synu Božímu.¹¹³

---

¹¹⁰ MALACKY 1947, s. 12-14

¹¹¹ Obr. 13

¹¹² PECHÁČKOVÁ 2017, s. 60-61

¹¹³ POSTŘIHAČ 1903, s. 4-16

Kostel svatých Janů je v této práci zmiňován už jednou v souvislosti s loretánskou kaplí. Záměrem minoritů a Mořičem Grimmta, který tamní klášter zbarokizoval, bylo vystavět tam jak svatou chýši, tak svaté schody.

1. října 1761 byl položen v Rumburku základní kámen Svatých schodů¹¹⁴, ty byly vysvěceny 22. července roku 1770. Tam byl umístěn pozdně gotický obraz s motivem Bolestiplné Matky Boží. Autor tohoto díla však není znám. Klášter tento obraz získal už v roce 1733, s největší pravděpodobností od manželky tehdejšího vrchnostenského hejtmána Ehrenfelda z Ehrenthalu.¹¹⁵ Pro kapli Svatých schodů v Rumburku je charakteristická původní bohatá malířská nástěnná výzdoba. Je zde také unikátní soubor polychromovaných dřevěných soch, které pochází z 18. století. Tento soubor soch velmi podmanivě doplňuje příběh o odsouzení Ježíše Krista, o jeho utrpení a ukřižování, který schody připomínají. Máme zde tak výjevy jako Ecce homo, zbičovaného Krista či Vysmívající se Židy. Zajímavostí je, že tamní Svaté schody, nacházející se v ambitu Lorety byly zakomponovány do již existující křížové cesty od Eliase Dollhopfa z 70. let 18. století. Po Svatých schodech se stoupá ke kapli Kalvárie, v níž se nachází 22. zastavení. Motivem je tedy Ježíš umírající na kříži. Po jeho stranách se nachází sochy dvou lotrů, po levé straně socha Panny Marie a po pravé straně socha sv. Jana. Ve výklenku oltářního stolu se nachází reliéfy duší trpících v očistci. Podíváme-li se na malířskou výzdobu kaple vidíme, stěny, členěné iluzivní architekturou. Ústředním motivem nad schodištěm se nachází výjev Trumfu Kříže. Kolem anděla nesoucího kříž je skupina andělů, kteří sebou nesou nástroje Kristova umučení. V kapli Kalvárie pak vidíme výjevy ze Starého zákona a také Příslib posledního soudu.¹¹⁶

Na území Čech se dále nachází Svaté schody v Krupce, Brně, České Lípě, Potštejnu a Pěncíně.

9.3 Svaté schody na Hoře Matky Boží

Kaple Svatých schodů¹¹⁷, která se nachází na nádvoří ambitů, tzv. Nádvoří poutníků na Hoře Matky Boží, je velmi významným a hodnotným zástupcem tohoto typu kaplí v českých zemích. Je nedílnou součástí tohoto poutního místa. Fenomén barokního poutnictví je s těmito typy kaplí silně spjat a tak jsou králické Svaté schody významným příkladem, dokumentujícím tento fenomén v českých zemích.

---

¹¹⁴ Obr. 14

¹¹⁵ SMETANA 1999, s. 59

¹¹⁶ MÁRGOVÁ 2012, s.1-5

¹¹⁷ Obr. 15

Tato kaple, stejně jako například kaple Svatých schodů v Italské Campi, či Rumburku, je jednopatrová volně stojící budova. Střecha je sedlová, tzv. mansardového valbeného typu s mansardovou římsou. „Vstupní – západní – průčelí je trojosé, boční jsou pětiosá. Horizontálně jsou průčelí členěna kordonovou a korunovou římsou. Okna v přízemí kruhová, v kamenných ostěních s páskou na obvodě. V 1. patře okna obdélná, osmitabulková, v kamenném ostění s páskou a na kamenném parapetu. Vertikálně je vstupní průčelí členěno v přízemí lesenami a 1. patře pilastry s nástavcem nesoucím korunovou římsu. Na bočních průčelích je toto členění obdobné, ale pilastry i leseny jsou ve dvojicích. Nárožní pilastry a leseny jsou odsazeny od nároží. Hlavní vstup západního průčelí v kamenném profilovaném ostění je půlkruhově ukončen, nadpražní oblouk je nasazen na pateční kameny a uzavřen ve vrcholu konickým klenákem. V portálu jsou dvoukřídlé dveře s intarzovanými výplněmi. Boční portály západního průčelí jsou menší, obdélné, v kamenném ostění lemované páskou a s konickým klenákem v nadpraží. Nad hlavním vstupem je segmentově vzduťá profilovaná římsa, nesená dvěma pilastry na soklu a s profilovanou hlavicí. Omítka je provedena umělým kamenem v hnědošedém odstínu.“¹¹⁸

V interiéru kaple se nachází třiramenné monumentální schodiště¹¹⁹. I zde má po italském vzoru 28 stupňů a jak už napovídá nápis umístěný na osmém schodu, i zde může věřící stoupat pouze po kolenou. Na jeho začátku se nachází po pravé straně na podstavci barevné sousoší Ježíše Krista s Jidášem¹²⁰, doplněný nápisem „Políbením zrazuješ syna člověka“. Po levé straně se na podstavci nachází druhé barevné sousoší s Kristem a Pilátem Ponským¹²¹, doplněné nápisem „Ejhle, člověk.“ Za oběma sousošími vedou ramena, rozdělující schodiště, do již zmíněných tří ramen, na nichž stojí mramorové vázy. Na konci schodiště se ve výklenku nachází barevné sousoší Kalvárie¹²², vyobrazené ve své nejtypičtější formě, kdy vidíme Ježíše Krista na kříži a pod ním stojící Pannu Marii a sv. Jana Křtitele. Veškerá sochařská výzdoba v kapli je provedena technikou dřevořezu a pochází z roku 1900, od firmy Stuflesser z Tyrol. Nástěnná freska na stropě pochází z roku 1899 a vyhotovil ji A. Mühl.¹²³

Námětem barevného stropního, výjevu je Zmrtvýchvstání Ježíše Krista¹²⁴ v jednom ze svých nejčastějších typů vyobrazení, kdy Kristus stoupá na nebesa oděn do bílého pláště

---

¹¹⁸ <https://pamatkovykatalog.cz/kaple-svatych-schodu-16406714> (naposledy navštíveno 29.4.2022)

¹¹⁹ Obr. 16

¹²⁰ Obr. 17

¹²¹ Obr. 18

¹²² Obr. 19

¹²³ Informační deska v kapli Svatých schodů na Hoře Matky Boží u Králík

¹²⁴ Obr. 20

nesoucí v ruce kříž. V pravém spodním rohu se nachází vojáci v údivu a v levém spodním rohu anděl Páně, taktéž zahalen do bílých barev, který pak zvěstoval ženám (Marii Magdaléně, Marii Jakubově a Salome), jenž přišly ke Kristově hrobu, že on tam již není a vyzval je, aby se o tom přesvědčily. Nad Kristem se vznášejí sedm andělů nesoucích kříž s nápisem I.N.R.I., nad nimi už se vznášejí jen malé okřídlené hlavy andělíčků. Malba s návštěvníkem komunikuje při jeho stoupaní po schodišti, a působí na diváka tak, aby při stoupaní sledoval Kristovo utrpení v podobě Kalvárie na vrcholu schodů a při sestupu už jen radost a naději v podobně námětu Zmrtvýchvstání¹²⁵. Celý strop kaple je pak doplněn iluzivní architekturou. V každém z rohů této výmalby se nachází anděl držící v ruce nápis.

Kaple Svatých schodů na Hoře Matky Boží je jedním z prvků, které umocňují posvátnost poutního místa a byla jedním z důvodů, proč sem mířili po staletí tisíce poutníků.

10) SVATÁ CHÝŠE

V následující kapitole se chci věnovat historii a významu Svaté chýše, neboli lorety. Počínaje vznikem této biblické pověsti o místě narození Ježíše Krista až po dvacáté století. Následující podkapitola je pak věnována loretánským kaplím v Čechách a na Moravě. I když výstavba svaté chýše na Hoře Matky Boží nakonec nikdy nevznikla, původním záměrem bylo, aby loretánská kaple stála společně s kaplí Svatých schodů na Nádvoří poutníků.

Kult Lorety, spojený s mariánským kultem, začíná pronikat z Itálie do okolních zemí v polovině 15. století. Souvisí s biblickou pověstí o Svaté chýši v Nazaretě. V ní se zjevil Panně Marii archanděl Gabriel, v umění vyobrazován se zapečetěným dopisem, jí zvěstoval radostnou novinu o narození syna – Ježíše Krista. Legenda o zázračném přenesení chýše z Nazaretu před nevěřícími do Itálie, která pocházela ze 13. století, byla vděčným námětem pro zjitřenou fantazii barokního člověka a tak našla odezvu po celém tehdejší katolickém světě.¹²⁶ Následně se staly výstavby Svatých chýší ve své době velmi populárními.

„Rozšíření legendy o přenesení domu, nebo chceme-li svaté chýši, Panny Marie ze Svaté země do Itálie vytvořilo z Loreta jedno z největších poutních míst křesťanů. Cílem poutníků, kteří proudili do Loreta z celé Evropy zvláště v 17. a 18. století, byl legendární „svatý domek“, proslulá Santa Casa¹²⁷. Santa Casa i soška Černé Matky Boží loretánské, o níž se

---

¹²⁵ ŘÍHOVÁ, s. 33

¹²⁶ DIVIŠ 1987, s. 1

¹²⁷ Obr. 21

věřilo, že byla vyřezána apoštolem Lukášem, byly napodobovány a umísťovány na různých místech Evropy.

„Svatý domek“ stával podle legendy v rodišti Panny Marie v Nazaretu. Jeskyně ve skále, považovaná za součást obydlí svaté rodiny, byla uctívána od dob prvních křesťanů. Císař Konstantin vystavěl nad grottou velkou baziliku, kterou vystřídala ve 12. století románská křížácká bazilika, rozbořená Saracény v roce 1263. Dějiště narození Panny Marie a andělského pozdravení klade legenda do kaple archanděla Gabriela, vystavěné před grottou. Na jejím místě byly Tommasem do Novarou a Giacomem di Vedome v roce 1620 nalezeny a vyměřeny základy starší kaple. Podle Tomase di Novara se shodovaly základy Santa Casy a kaple v Nazaretu. Dnes stojí nad kaplí archanděla Gabriela nová trojlodní bazilika Zvěstování Panny Marie z let 1962-68, dominující kupolí od Giovanniho Muzia.“¹²⁸ Repliky této „svaté chýše“ se potom od 17. století stavěly i jinde, nejčastěji uprostřed prostranství obklopeného ambity s kaplemi a bývaly spravovány vesměs přílehlými kapucínskými kláštery.¹²⁹

10.1 SVATÉ CHÝŠE V ČECHÁCH

Jan Royt rozděluje poutní místa do tří skupin, kdy hlavním kritériem bývá původ, architektonické upořádání poutního kostela či místa. Králický klášter do sebe zahrnuje hned dvě kritéria.¹³⁰ Tím prvním je posvátný obraz a tím druhým je právě Svatá chýše. Svatá chýše na rozdíl od kaple Svatých schodů nebyla nikdy vystavěna, avšak původně tam úmysl vystavět loretánskou kapli byl a tak je dobré si její význam alespoň na několika málo řádcích přiblížit za pomoci uvedení si jiných Svatých chýší nacházejících se na českém území.

„Po vítězství Habsburků na Bílé hoře byla vhodná chvíle ke zřizování Loret i v českých zemích, jejichž obyvatelstvo bylo z valné části nekatolického náboženského vyznání. Potřeba účinného zařízení určeného k šíření katolické ideologie byla naléhavá zejména v Praze.“¹³¹ To mělo za následek vznik moha loretánských kaplí u nás. Podíváme-li se pak do českého prostředí, můžeme konstatovat slovy Jana Bukovského, že: „lorety jsou typologicky specifickou skupinou staveb, vázaných dobou vzniku, účelem a řadou znaků, vyplývajících ze

---

¹²⁸ BUKOVSKÝ 2000, s. 9

¹²⁹ SMETANA 1999, s. 7

¹³⁰ ROYT 2005, s. 83

¹³¹ DIVIŠ 1987, s. 3

*závislosti na Santa Case v Lorety, napodobované od dob pozdní renesance v řadě zemí latinské Evropy a Ameriky*¹³².

V českém prostředí je výskyt svatých domků opravdu silný. Byť je jich zde připomenuto jen pár, je zřejmé, že zakládání loret v českých zemích v 16. a 18. století, bylo díky mnoha kulturně historickým aspektům velmi rozšířeným zjevem. Pokud bychom se podívali na současnou mapu Čech a zadali do ní loretánské kaple, uviděli bychom, že je jimi celá Česká republika, až na pár míst, hojně posetá.

Nejstarší loreta na území Čech se nedochovala. Máme ji doloženou pouze zprávou z literatury o kapli v Čechách zasvěcená Panně Marii Loretánské. Zbudovat ji nechal roku 1584 Kryštof ml. Z Lobkovic v Horšovském Týně jakožto upomínku na svou cestu do Loreta v Itálii. Kaple zanikla před rokem 1800.¹³³ Na jejím místě dnes stojí Panský pavilon „Na Loretě“, který je součástí areálu zahrady renesančního zámku, který je od roku 1995 národní kulturní památkou.

J. Košnář vypráví o vzniku jedné z prvních lorety v českých zemích ve spojitosti s pánem Gotthardem Floriánem Dětrich ze Žďáru. Ten roku 1618 pojal za svou ženu zbožnou Alžbětu, dceru horlivého katolíky Jaroslava Bořity z Martinic, toho času místodržícího království Českého. Se svou chotí odcestoval do Itálie, kde se svou ženou navštívili Svatou chýši. Loretu si oblíbil a učinil při ní slib, že dostane-li se mu v manželství syna, vystaví podobnou chýši na svých statcích. Roku 1622 se mu pak opravdu narodil syn a tak dostal svého slibu a nechal vystavit loretánskou kapli nedaleko Jenče. Ta byla posvěcena 2. července roku 1625 kardinálem Arnoštem Harrachem.¹³⁴ I na tomto místě se nacházel jeden z charakteristických rysů loretánských kaplí, kterou byla kopie loretánské sošky černé Panny Marie. Poutní místo získalo po svém založení na popularitě a těšilo se mnohým procesím a návštěvám poutníků.

Další, v českém prostředí nejznámější loretánskou kapli založila roku 1626 v Praze na Hradčanech Benigna Kateřina, choť Viléma Popela z Lobkovic. Tato Svatá chýše¹³⁵ byla posvěcena dne 25. března na svátek Zvěstování Panny Marie roku 1631 kardinálem a pražským arcibiskupem Harrachem. Péče o Loretu byla svěřena rádu kapucínů.¹³⁶

---

¹³² BUKOVSKÝ 2000, s. 7

¹³³ Tamtéž.

¹³⁴ KOŠNÁŘ 1905, s. 48-49

¹³⁵ Obr. 22

¹³⁶ KOŠNÁŘ 1905, s. 49

Roku 1664 bylo vybudováno, na náklady hraběnky Kolowratové, reliéfní obložení stěn ve štuku. Jeho autorem je z větší části Giovanni Bartolomeo Cometa. Hraběnka však nebyla s výzdobou spokojena a tak byly později štuky několikrát přetvořeny. Sochařská výzdoba se nese v mariánském duchu a je velmi důkladně odvozena z italské Lorety. Obsahuje reliéfy ze života Bohorodičky s důrazem na Kristovo dětství. Nachází se zde motivy jako Zasnoubení Panně Marii, Zvěstování apod. To celé zakončuje výjev Smrti Panny Marie a Přenesení Santa Casy. Stejně jako u původní italské Lorety je i v pražské pouze jedno okno na západní stěně. Váže se k němu legenda, která vypráví, že právě tímto otvorem přešel archanděl Gabriel k Panně Marii. Jedná se však spíše o pokus o zhmotnění duchovní skutečnosti, neboť andělé jsou duchovní bytosti, které nemají tělo a tak nepotřebují ani okno ani dveře. Interiér kaple je stejně jako v Santa Case v Itálii rozdělen na dvě části mřížovou přepážkou s přistavěným oltářem. Průhled na milostnou sochu je zhotoven ze stříbrných prutů, na nichž jsou vyhotoveny mariánské hvězdy. Nejvýznamnější je milostná socha Panny Marie Loretánské. Je to dobová replika italské sochy. Ta je vyhotovena z lipového dřeva a kopíruje dnes již neexistující originál.¹³⁷ Hradčanská Loreta je svým vyhotovením a uspořádáním krásným příkladem téměř přesné repliky italské Santa Casy.

Hovoříme-li o Svatých chýších na našem území, nesmíme opomenout také Rumburskou Loretu¹³⁸, která je jedním z barokních klenotů severních Čech. Je dílem architekta Johanna Lucase Hildebrandta a sochaře Franze Bienera. Václav Cílek o ní napsal: „Přitiskni hlavu na podlahu uprostřed rumburské Lorety a v šumění vlastní krve uslyšíš vzdálený zpěv.“¹³⁹ Tento jeho citát jen dokazuje to, jak silné sacrum v sobě tato kaple, která byla vystavěna mezi lety 1704-1709, ukrývá. I v této kapli, tak jako v Loretánské kapli na Hradčanech, nalezneme sochu Černé Madony s dítětem, která byla zhotovena v Římě a posvěcena papežem Inocencem XII.

10.2 Připomenutí Svaté chýše na Hoře Matky Boží

Svatá chýše na Hoře Matky Boží nikdy nebyla realizována. Podíváme-li se na půdorys ze stavebně-historického průzkumu¹⁴⁰ z roku 2014, kdy byl zaměřen stav z roku 1880, uvidíme, že kaple Svaté chýše se měla nacházet spolu s kaplí Svatých schodů na nádvoří ambitů kláštera. Vidíme zde ale, že původní idea vystavění kaple zde byla, a tak se v této práci

---

¹³⁷ BAŠTA 2015, s. 9-11

¹³⁸ Obr. 23

¹³⁹ loretarumburk.cz (naposledy navštíveno dne 10.5.2022)

¹⁴⁰ Obr. 24

nachází i přes to přiblížení loretánských kaplí, díky čemuž si můžeme domyslet, jak mohl celý klášterní komplex vypadat. Programově se Hora Matky Boží nejvíce blíží klášteřu v Rumburku, kde se nachází jak kaple Svatých schodů, tak loretánská kaple.

11) Závěr

Bakalářská práce Hora Matky Boží jako „sacrum locum“ si dala za úkol představit tento klášter jako posvátné místo. Šlo tak o předložení historie klášteřa, silně provázaného s jeho zakladatelem Tobiášem Janem Beckerem. O představení řádu servitů a jejich působnosti v 17. a 18. století. O připomenutí významu a posvátnosti hor, pahorků. O estetizaci a sakralizaci těchto míst a to především v 17. a 18. století, který můžeme velmi často propojit s tehdejší rostoucím významem mariánského kultu. Hovoříme-li o poutním komplexu jako o „sacrum locum“, nesmělo být opomenuto poutnictví, jeho vývoj a historie ve světě i v Čechách a především pak v období baroka. Právě tyto kapitoly si kladou za úkol ukázat čtenáři Horu Matky Boží v novém světle, kdy je kladen důraz na duchovní význam tohoto poutního místa.

Pro tuto práci bylo důležité také představení symbolizace v půdorysném a prostorovém řešení sakrálních staveb. To se týká především kapitol o Jeruzalémském chrámě. Tyto tendence si můžeme na Hoře Matky Boží demonstrovat velmi dobře, jelikož právě touto posvátnou symbolikou je celé místo propojeno. Všechny tyto kapitoly dostaly podobnou strukturu, kdy se věnují významu, formě a výskytu ve světě i u nás. Následně hovoří i o jejich výskytu, historii a významu na králickém klášteře. Jedinou výjimkou je pak kapitola o kapli Svaté chýše, která na poutním místě nebyla nikdy realizována. I z tohoto důvodu byla vynechána kapitola o výskytu loretánských kaplí ve světě, neboť se domnívám, že představení vzniku první lorety a pak lorety na našem území, je dostačující. Bylo však důležité ji připomenout, jelikož v původním plánu architektonické výstavby byla, bylo by špatné ji alespoň okrajově nepřipomenout, neboť v rámci této práce by ubylo na kontextu významu klášteřa jako posvátného místa. Všechny tyto prvky stavby byly představeny za pomoci syntéz jednotlivých metod.

Závěrem této práce je třeba podotknout, a možná trochu projevit lítost, že jsou některá témata v Čechách lehce opomíjena. Jak už bylo řečeno jednou, bylo velkým překvapením že například Svatým schodům je u nás věnováno tak málo pozornosti v rámci historického bádání a místo jejich umělecko-historického významu bývá někdy řešena spíš pobožnost při

stoupání po schodech nahoru. Není třeba druhou část předešlé věty vnímat jako výtku k poutání pozornosti k procesu stoupání po Svatých schodech. Právě naopak, v kontextu této práce je to důležitým prvkem, který má odlišovat tuto práci od jiných, které byly k poutnímu místu sepsány.

Ráda bych zde také zdůraznila fakt, který by čtenáře mohl napadnout, a to ten, že se tato práce nevěnuje blíže například sochařské výzdobě kláštera, či kaple Svatých schodů. Odpovědí na tuto otázku je to, že na toto téma již v minulosti vznikla magisterská práce, která o tomto tématu v úplnosti pojednává. V tomto kontextu je nejspíš dobré zmínit, že i když jsem na předešlých řádcích poukazovala na to, že v sobě Hora Matky Boží stále skrývá mnoho nosných témat, mnoho jich již bylo zpracováno. V tomto důsledku jsem se pokusila téma své bakalářské práce zaměřit spíš na „posvátno“, ono sacrum, které v sobě toto místo ukrývá.

Úplným závěrem je nutno už snad jen naposledy konstatovat, že Hora Matky Boží je významná z mnoha úhlů pohledu a že si i nadále zaslouží pozornost akademické obce, neboť v sobě i nadále skrývá mnoho zajímavých předmětů k bádání, které se i mě otevřely při psaní této bakalářské práce. Je zde tedy na místě přiznat, že fenomén poutnictví se pro mě stal nejzajímavější částí celé bakalářské práce, neboť jeho poznávání otevírá při návštěvě posvátných míst nové obzory. Avšak přišlo mi důležité o něm podrobněji hovořit i z toho důvodu, že je s ním klášter velmi silně spojený a i tímto tématem měl napomoci k tomu, abychom Horu Matky Boží vnímali i z jiného úhlu pohledu.

12) Seznam použité literatury a pramenů

MONOGRAFIE

BUBEN, Milan. Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve, III. díl, II. svazek. Praha: Libri, 2007, s. 257-260

BUKOVSKÝ, Jan. Loretánské kaple v Čechách a na Moravě. Praha: Libri, 2000, s. 7

COMAY, Joan. The Temple of Jerusalem: with the history of the Temple Mount. London: Weidenfeld and Nicolson, 1975

ČAPSKÁ, Veronika. Představy společenství a strategie sebereprezentace: řád servitů v habsburské monarchii (1613-1780). Praha: Scriptorium, 2010, s. 118-127

DOUBRAVKA PLOTĚNÁ. Průvodce ambity a kostelem Nanebevzetí Panny Marie na Hoře Matky Boží u Králík, Zábřeh: Luna, 1994, s. 3

DIVIŠ, Jan. Pražská Loreta. 1. vyd. Praha: Odeon, 1972. 233, [3] s. Památky; sv. 22., s. 1-3

KALISTA, Zdeněk. Česká barokní pouť: k religiozitě českého lidu v době barokní. Žďár nad Sázavou: Cisterciána Sarensis, 2001, s. 242

KROSNÁŘ, Julius. Poutnická místa a památné svatyně v Čechách. Praha: Kotrba, 1905, s. 48-49

MACKOVÁ, Marie. Dějiny rakouské provincie redemptoristů – se zaměřením na domy v oblastech českých Němců. Pavel Mervart, 2019, s. 128-137

MÁGROVÁ, Klára. Svaté schody v Rumburku = Heilige Stiege in Rumburk: 1770-2012. Rumburk: Římskokatolická farnost - děkanství Rumburk, 2012, s. 1-10

OHLER, Norbert. Náboženské poutě ve středověku a novověku. Praha: Vyšehrad, 2002, s. 11-27

Opus italicum: italští renesanční a barokní architekti v Praze. Vyd. 1. Praha: Správa Pražského hradu, 2000. s. 42

PIŤHA, Petr. Jedeme na pouť. Praha: Poustevník v nakl. Studio Gabreta, 2007, s. 3

POSTŘIHAČ, Antonín. Svaté schody ve chrámu Páně Panny Marie nanebevzaté na Karlově v Praze. V Praze: nákl. vlast., 1903, s. 1903

ROYT, Jan. Zahrada mariánská: mariánská úcta ve výtvarném umění od středověku do 20. století: doprovodná publikace k výstavě v Muzeu Šumavy v Kašperských Horách A.D. 2000. V Sušici: Muzeum Šumavy, 2000, s. 15-16

Sväté schody pri Františkánskom kláštore v Malackách: Krátky popis a pobožnosť. 4. vyd. Malacky: Františkánsky kláštor, 1947. s. 12-14

ŠKRDLÍK, Norbert František. Minoritský kostel u sv. Janů, Loreta a Sváté schody v Brně: dějepisný nástin a pobožnosti. V Brně: [s.n.], 1942

SMETANA, Jan. Rumburk: město v českém Nizozemí. Vyd. 1. Rumburk: Město Rumburk, 1999, s. 9-59

TÓTH, Tihamér. Vítězství Kristovo: Panna Maria. V Praze: Vyšehrad, 1936, s. 109-168

VOKOLEK, Václav. Neznámé Čechy 6. Praha: Mladá fronta, 2014, s. 20

VEITH, Franz, Vlastivěda Králicka od Franze Veitha, 1960. strojopis, s. 73-85

Edice, sborníky

BAŠTA, Petr. BAŠTOVÁ, Markéta. CVACHOVÁ, Teresie. Pražská Loreta: průvodce poutním místem. 2., rozšířené a přepracované vydání. Praha: Provincie kapucínů v ČR, 2015, s. 9-11

ČORNEJOVÁ Ivana (ed.), Veronika Čapská. *Vytváření prostoru pro působení servitů v českých zemích v 17. a 18. století.* in: *Úloha církevních řádů při pobělohorské rekatolizaci, Sborník příspěvků z pracovního semináře konaného ve Vranově u Brna ve dnech; 4.–5. 6. 2003, 2003, s. 152-164*

GRIFFITH-JONES, Robin, ed. a FERNIE, Eric, ed. *Tomb and temple: re-imagining the sacred buildings of Jerusalem.* First published. Woodbridge: The Boydell Press, 2018, s. 47-48

MIHOLA, Jiří (ed.). Jiří Mihola. *Na cestě do nebeského Jeruzaléma.* in: *Na cestě do nebeského Jeruzaléma: poutnictví v českých zemích ve středoevropském kontextu.* Brno: Moravské zemské muzeum, 2010, s. 7

MIHOLA, Jiří (ed.). Jan Royt. *Barokní pouť v Čechách*. in: Na cestě do nebeského Jeruzaléma: poutnictví v českých zemích ve středoevropském kontextu. Brno: Moravské zemské muzeum, 2010, s. 31-48

PODLAHA, Antonín (ed.), Julius Košnář, *Loretánské svatyně v Čechách*, in: Almanach Mariánský vydaný na památku Mariánského kongresu v Praze 1905. V Praze: Cyrillo-Methodějská knihtiskárna a nakladatelství V. Kotrba, 1905, s. 48-51

Jan Royt, *K charakteru poutních komplexů v Čechách*, in: *300 let poutního kostela Jména Panny Marie na Lomci: [sborník příspěvků z odborného semináře, konaného dne 14. září 2004 v Městské galerii ve Vodňanech u příležitosti kulatého výročí vysvěcení chrámu]*. Vodňany 2005, s. 83-92

WEIS, Martin, *Historie poutí a jejich duchovní rozměr*. In: *K charakteru poutních komplexů v Čechách*, in: *300 let poutního kostela Jména Panny Marie na Lomci: [sborník příspěvků z odborného semináře, konaného dne 14. září 2004 v Městské galerii ve Vodňanech u příležitosti kulatého výročí vysvěcení chrámu]*. Vodňany 2005, s. 3-8

VLNAS, Vít (ed.). Josef Petráň, *Kultura a společnost v Čechách v období baroka*, in: Sláva barokní Čechie: stati o umění, kultuře a společnosti 17. a 18. století. Praha: Národní galerie, 2001, s. 74

Články

PAVLÍČEK, Martin. Šalamounův chrám v české barokní architektuře, in: *Historická Olomouc XIII. Konec švédské okupace a poválečná obnova ve 2. polovině 17. století*, Olomouc 2002, s. 253-257

PAVLÍČEK, Martin. „A tak postavil ty sloupy chrámově.“ Nerealizovaný projekt sloupů jezuitských světců před kostelem Panny Marie sněžné v Olomouci, *Moravica 2 – 2004*

ŠKRDLÍK in: *Umění: sborník pro českou výtvarnou práci*. Praha: Jan Štenc, 1918-1946. s. 15

Kvalifikační práce

BRONKOVÁ, Johana. Problematika sakrality a sakrálního prostoru ve spisech církevních autorit kolem roku 1600, *Dizertační práce*, Univerzita Karlova, Praha 2007, cit. dle: <https://dspace.cuni.cz/handle/20.500.11956/10835> , (poslední návštěva 25.5.2022)

PECHÁČKOVÁ, Martina. Poutní areál Hora Matky Boží v Králíkách a jeho stavebník – královéhradecký biskup Tobiáš Jan Becker, diplomová práce, Univerzita Palackého, Olomouc 2017, cit. dle <https://theses.cz/id/nzykud/> (poslední návštěva 10.06.2022)

ŘÍHOVÁ, Tereza. Sochařská výzdoba Svatých schodů v Čechách a na Moravě v kontextu barokní zbožnosti, magisterská diplomová práce, Masarykova univerzita, Brno 2019, cit. dle: <https://is.muni.cz/th/eo5yi/>, (poslední návštěva 05.06.2022)

13) Obrazová příloha

Obr. 1, pohled na Horu Matky Boží, fotografie 2020

Obr. 2, královehradecký biskup Tobiáš Jan Becker

Obr. 3, fotografie poutního procesí na Horu Matky Boží

Obr. 4, socha Cheruba nalezeného v Arslan Tash, shledávána podobnost s cherubem z Jeruzalémského chrámu

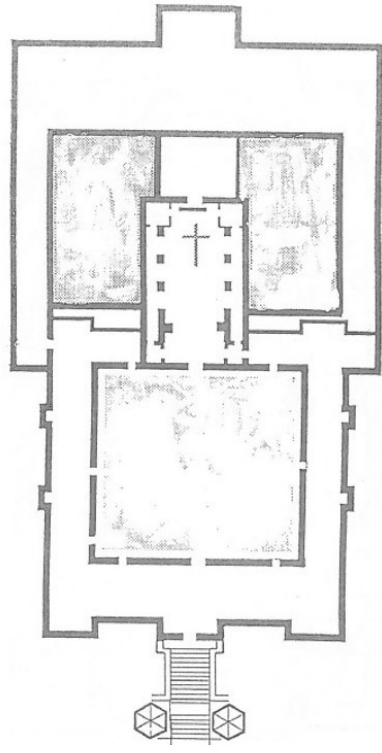
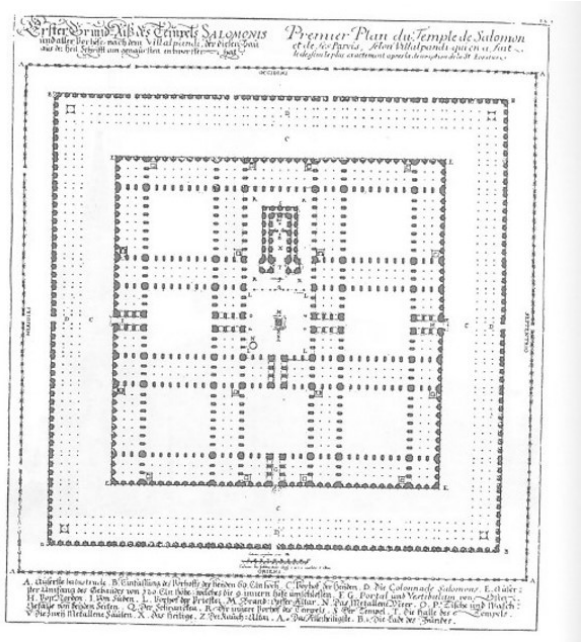
Obr. 5, vstupní portál do aleje, socha Mojžíše a Davida

Obr. 6, druhá strana vstupního portálu do aleje, socha Jana Křtitele a Lukáše Evangelisty

Obr. 7, pohled na hlavní vstupní schodiště na Hoře Matky Boží, vedoucí na Nádvoří poutníků

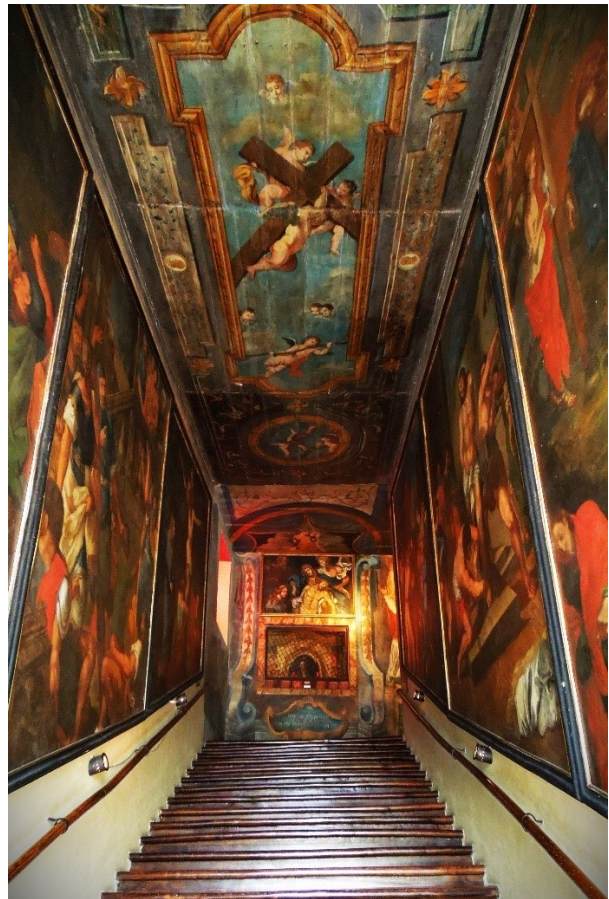
Obr. 8, porovnání Villalpandovi rekonstrukce Šalamounova chrámu a půdorysu kláštera Hory Matky Boží

Obr. 9, kaple Scala Sancta, Piazza di San Giovanni in Laterano, Řím, Itálie

Obr. 10, Borgo Santo Spirito, Řím, Itálie

Obr. 11, Scala Sancta, Campli, Itálie

Obr. 12, kaple Svatých Schodů Malacky, Slovensko

Obr. 13, kaple Svatých schodů Olomouc

Obr. 14, kaple Svatých schodů Rumburk

Obr. 15, kaple Svatých schodů na Hoře Matky Boží, pohled na vstup do kaple

Obr. 16, pohled na schody v kapli Svatých schodů

Obr. 17, sousoší Kristus s Jidášem

Obr. 18, sousoší Kristus s Pilátem Ponským

Obr. 19, sousoší Kalvárie

Obr. 20, nástěnná stropní malba s námětem Zmrtvýchvstání

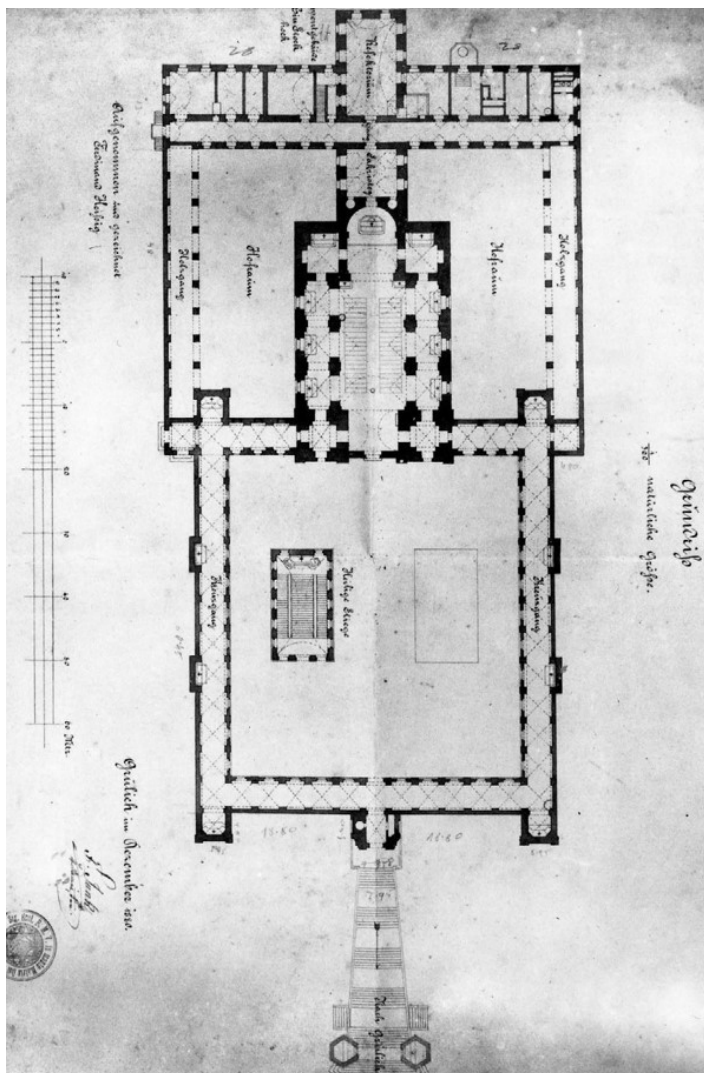
Obr. 21, Santa Casa di Loreto, Itálie

Obr. 22, Svatá chýše na Hradčanech, Praha

Obr. 23, Rumburská Loreta

Obr. 24, půdorys a řezy ze stavebně-historického průzkumu z roku 2014, zaměření stavu z roku 1880